

פ ב יא וילך איש מבית לוי ויקח את -
 בת-לוי: ב ותתן האשה ותלד בן -
 ותרא אתו כייטוב הוא ותצפנהו

ברתא תקימון: א ואזל גברא
 מדבית לוי ונסיב ית בת לוי:
 ב ועדיאת אתתא וילידת בר
 ותזת יתיה ארי טב הוא

לקט בהיר

רש"י

המילדות (במ"ח), וכן הוא האמת ופשטות משמעות הכתובים, וכן פירש האונקלוס ז"ל, שהלא סוף מעשה במחשבה תחלה, כי בראשית עמידתם על העם אמרו הנה נתחכמה ופירשו בו חז"ל לדוגם צמים, אלא שהוסיפו לומר כי ציום אחד גור גם על המצריים מדלא אמר לעברים כנ"ל. ובש"ס הקשה הלא גזירת השלכה למים היתה התחכמות כדי למעטם לא משום בן המושיע, ומירך שלעיל היתה הגזירה על העצריים משום ההתחכמות וכאן אף על המצריים בשביל בן המושיע ע"כ, ואינו יודע מה "לעיל", היכן מצא גזירת מים אחרת חוץ מזה: (א) ידענו שהוריו של משה עמרם ויובד שמש, וכן אהרן ומרים שנאמר (לקמן ו' כ') ויקח עמרם את יובד וכו' ותלד לו את אהרן ואת משה, גם ידענו שאהרן היה נולד ג' שנים קודם משה שנאמר (ו' ז') ומשה בן פ' ואהרן בן פ"ג וגו', וכאן אמר הכתוב שראשית הריגה היתה ממשה, א"כ בהכרח שהיתה זאת לקוחין שניים, ולא אמר הכתוב ויחזור אלא ויקח כאלו היתה קיחה חדשה, שעשה לה אפיריון בפומבי כאלו היה אחד מהצמורים, גם אמר הכתוב בת לוי ולא אמר אשה או לקרותה בשמה, כאלו היתה תחת רשות אביה כנערה, שאף היא נהפכה להיות נערה (רא"ם), ואין קושיא למה לא פירסם הכתוב גם זה כמו בקרה, שהרי חמיד נעשו נסים לאין מספר, והכתוב לא פירסם אלא הנריך לנו לדעת, כמו שרוב גופי תורה חלויים בשערה ופורתים באויר, חוץ ממעשה אבות המצביים להרחיב זה (ג"א): (ב) שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב, שא"כ הרי כל ילד טוב לאמו למסור נפשה עליו, ועוד מה חשבה להטמינו וליטנו ביאור מה יהיה בסופו, אלא ודאי מאחר שראתה אור

מריבה (ש"ר - סופה סס): (ח) ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה (וחזר ולקחה, וזהו וילך שהלך בעצת צחו שאמרה לו גזירתך קשה משל פרעה, אם פרעה גזר על הזכרים ואתה גם כן על הנקבות רש"י ישן) והחזירה" ועשה צה לקוחין שניים, ואף היא נהפכה להיות נערה, ובת ק"ל שנה היתה, שנולדה בצואה למצרים בין החומות, ומאחזים ועשר שנים נשחכו שם, וכשילאו היה משה בן שמונים שנה, אם כן כשנחעצרה ממנו היתה בת מאה ושלושים וקורא אותה בת לוי (סס - סס): (צ) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית כולו אורה" (סס -

אור החיים

לזום על בני ישראל והדרשה תדרש:
 (א) ב. ב. כי טוב הוא ותלפנכו וגו'. לריך לדעת מה היא הטובות שראתה בו. ורז"ל (סס) אמרו נולד מהול ותמלא הבית אורה. זה דרך דרש. עוד לריך לדעת קשר ותלפנכו עם ותרא אותו כי טוב וגו' וכי אם לא היה טוב לא תחמול על פרי בטנה ללפון אותו מאנשי דמים. אכן כוונת הכתוב הוא כי ממה שאמר הכתוב ותלפנכו וגו' ולא יכלה עוד וגו' (י"י) אמרו ז"ל (סס) כי מנו לה המצריים מעת הריגה והיא ילדתו בן ששה חדשים ויום אחד, והנה היולדת לששה פשיעא שאינו מתקיים והיולדת

לכל שכן על שכונתו על הדבר ולא יטערו כל העם"י). ויש מרבותיו שאמרו שגם על המצריים גזר (סופה י"ב), וזה דרך דרש שביום אחד אשר אמרו לפרעה כי צו ציום וגו' אותו יום גזר על כל עמו. אבל פשט הכתוב אין הדברים אמורים אלא בישראל כי גזירה זו בתמידות היתה והראיה כי יוכבד נחנה משה ביאור אחר ג' ירחים והאלטגנינים ראו יום הלידה, ואילו לא היתה הגזירה אלא יום לידת משה והוכר היום ההוא מה מקום לגזור עוד, אלא ודאי שגזירה זו על כל בן הילוד היתה בתמידות ובהכרח אומרו לכל עמו הוא

אור בהיר

ואין חילוק בין צ' הדרכים, אלא הטעם, למה נחחדש הצוי גם על המצריים, ומעת שנחחדש היתה בתמידות. (ע"ה) פירוש אומר מצרי שאין לו בשכנתו ישראל אינו מנחה להשליך, אלא הוא יורה ויורו אותו מצרי שיש לו שכן ישראל. (ע"ה) דממה נפשך מדוע עד

וזה פד
 ועבר
 ה קבר
 יתקיר
 ה וקר
 כהונה
 בית ה'
 מיוכבד,
 (י"ח) -
 שנולד
 * ואין
 יאין אנו
 אף על
 ה הילוד
 ז על מי
 דוקא בן
 של מרים
 ז פרעה
 סמך על
 דו עשה
 כי חשב
 ים שלא
 יינות כי
 צמים
 וינה כל
 מידם,
 עלמם
 וד ישליך
 לד מה
 ד שלקה
 יאל הם
 צד היא
 והם ינו
 ד לשראל

2

שְׁלֹשָׁה יָרְחִים: ג וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצְּפִינוּ
וְתִקְחֶלּוּ תֵבֶת גָּמָא וְתַחֲמַרְהָ בַחֲמַר
וּבְזֹפֶת וְתִשֶׁם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וְתִשֶׁם
בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר: ד וְתַתְּצַב אֶחָתוּ

וְאֶת־מִרְתִּיבָהּ תִּלְתָּא יָרְחִין: ג וְלֹא
יִכְלִית עוֹד לְאֶת־מִרְתִּיבָהּ וְנִסְבִּית
לִיָּה תִבּוּתָא דְגוּמָא וְחִפְתָּהּ
בַּחֲמַרָא וּבְזֹפֶתָא וְשִׁוְיָתָא בָּהּ יָת
רַבָּיָא וְשִׁוְיָתָהּ בְּעֵרָא עַל כִּיף
נְהָרָא: ד וְאֶת־עַתְדָתָא אֶחָתִיָּה

לקט בהיר

רש"י

השנייה שהופיע עליו ידעה שיעשה לו נסים ויגלל
(רא"ם): ג פ"י לא זריכה ו' שלימים, שכיון שנכנסה יום
אחד בשביעי, ראוי היא שחלה, ודע שמדרשות חלוקות בענין
זה, כי בסוטה איתא שהיתה מעוברת ממנו ג' חדשים קודם
שעשו האפריון צפרהסיא (ועיין צפרהסי"א), ולא נחר רבינו
בשיטת התלמוד, משום דפשטא דקרא לא כן משמע, אלא
ומחר האשה אחר ויקח דוקא (הגם שבגמ' מקשה זאת
ומחרן, אבל היא על פי דרוש) (רא"ם), ובמשכיל לדוד
הקשה היאך יכלה להצפין ג' חדשים שלמים וכי לא ידעו
המזריים שיכולה לילד בתחלת ז', ומה גם בתחלת ט', וחירן
מה שמירן, וכן כמה מפרשים, והנראה לי שאין זו קושיא
כלל, כי אם יחפשו קודם ט' שלימים ולא ימצאו לא יועילו בחיפושם וזריכים לחפש עוד הפעם עד סוף ט', לזה לא חפשו
קודם ולא הפסידו כלום: ד פ"י מין עץ שהוא כמין ספוג, אינו קשה, שאם יתקל בקלע לא יבשר, גם אינו רך מאוד
שיהיה נימח במים (בא"י): ה טיט וחמר היינו הך, ולא כמו שיש גורסים בגמ' להיפך חמר מצחון וזפת מצפנים, וכן
הוא גירסת התוספת, ופירושו שללד אויר העולם לא עשמה שום סתימה כדי שלא יהיה ניכר ונראה, שהזפת שחור הוא, אלא
ללד אויר החיבה קמתמה צופת, וכדי שלא יריח את הזפת טעה טיט על הזפת, אבל לא נראה זאת לרבינו, שא"כ למה לא
עשה נח כן לטווח טיט על הזפת מצפנים, אלא ודאי שאם הזפת מצפנים לא יועיל עליו הטיט לבטל ריחו (בא"י), גם אין
לומר שערצה זפת וטיט ביחד, מאומרו בחמר וזפת ולא חמר בחמר וזפת, וא"כ קשה הלא החמר נימח במים ואינו סתימה
יפה ולמה א"כ לא סתמה גם מצפנים צופת, לזה חמר מאחר שהמים היו חשים ולא חזקים כמי נח נסתפקה מצפנים
בסתימה קלושה כדי לא יריח וכו' (רא"ם), או אפשר פירוש דברי רבינו עז"ה: מאחר שהחמר אינו סתימה למה לא
לסותמה מצפנים בכלל והיה די זפת מצחון שהמים חשים, לזה חמר כדי שלא יכנס ריח רע על ידי הסדקים (בא"י): ו
הוא נדי הנחר שהמים נמשכים לשם ועומדים ולא זוחלים, ומחמת הליחות גדילים שם קנים ודשאים, וכמו שהנביא מקלל את

אור החיים

לז' מתקיים, והנה אין האשה מדקדקת במספר יום אחד וכשילדתו בחזקת נפל ילדתו והודיע הכחוז כי ראתה עוב פ"י צריא וחזק שאין זו סימנים של נפל ולזה ערחה בצצילו וסכנה עלמה מהמזריים שהיו

אור בהיר

עמה יכולה ולא עוד. ודע שמרגום יונתן כתב ממש כפירושינו וילדת ביר בסוף שיחא ירחין וחמת יתיה ארום בר קיומי הוא, אבל
בסוטה איתא והיא הות מיעצרה ביה ג' ירחי מעיקרא (פ"י קודם שנשאה שנית) ע"כ, וכבר חירא (עיין מהרש"א) שאינם חלוקים
המדרשים ושניהם אמת, שגולד ג' חדשים אחר שהחזירה, והמזריים בדקו סוף ו', שידעו כי בן ו' בר קיימא הוא, ולא ידעו שהיתה
מעוברת קודם, והכל נכון, אבל כל זה עגד רש"י ז"ל שכח לסוף ט' משהחזירה. (ע"ז) ומרא אוחו כי צריא הוא או בן
קיימה. (ע"ז) פירוש הגם שהשינוי מרריח לדרוש, אבל למה דוקא דרוש זה.

מרחיק לך
ה ונקחת
נדרא ועו

(כ) לרחק
ותרד צת פו
אלל היאורי
והוא לשון י
דרשו* (ש"ר
נראה כ"כ ל"י
לפי שמיחו
שינוי נוסחאות
לשון יד ממש
הק' לכחוז לו
שהולכות, הלו
כמאמר חז"ל
ביאור, ומצניו

במקום אחר
שחטא היה
הערלה מצו
כרי זה מרי

ה. ונערו

ואולי שיכון
מצוה גדולה
אופן המעשו
חרד ליאור
ממוסר הגד
מיוחד מכובז
בצית המרני
הכחוז בצאו
שהיתה רוחו

ע"ז מעשה לקי

תִּהְיוּ רִיקָנוֹן כִּב וְתִשְׁאַל אֶתְמָא
 מִשְׁכַּבְתָּהּ וּמְקִרִיבַת בֵּיתָהּ מִנִּין
 דְּכֶסֶף וּמִנִּין דְּדָהָב וְדְבוּשִׁין
 וְתִשְׁוֹן עַל בְּנִיכּוֹן וְעַל בְּנִתִּיכּוֹן
 וְתִרְוֹקָנוֹן יַת מְצָרִים: א וְאֶתִּיב
 מִשָּׁה וְאָמַר וְהָא לָא יְהִמְנוּן לִי
 רִיקָנוֹן: כב וְשִׁאלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּבְתָּהּ
 וּמְנִירַת בֵּיתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכְלִי זָהָב
 וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־
 בְּנֵיתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מְצָרִים: ד
 ד' וַיַּעַן מִשָּׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ →

לקט בהיר

רש"י

כח) כי פי' שכנתה שדרים זו אלל זו, א"כ גרת ציתה פירושו שדרים צנית אחד, ופי' דברי רבינו יכול להיות צ' אופנים, או חיצה "שהיא" פירושו היא הישראלית דרה את המצרית צניתה של המצרית, או להפך "שהיא" המצרית דרה את הישראלית, ויחכן זאת שהלא יוסף נתן להם אחוזה בארץ גושן (סה"י): בט) דעת רבינו שב' גזירות יש בלשון הזה, הא' כל שאין בו נו"ן כגון, ילל, הציל, מלל וכדומה, כל אלו הם מגזירת כל מלשון הצלה, והב' כל שנכתב בנ"ן הוא גזירה אחרת מלשון ריק, וכברת מנחס שהכל גזירה אחת, והנ"ן שימוש הוא ואינה מן היסוד, ואמר רבינו שלא יחכן כן, כי אפילו אם נאמר שהנ"ן יסוד הנופל ואינו שימוש גם כן לא יחכן, כי בלמא אם הוא יסוד יכול להיות נקודה בחיר"ק ומשמשת בלשון ופעלתם פי' עשייתם את אחרים, כמו כאן ונלחם את מצרים לא שאתם בעצמכם מהיו ניגולים, לפי שחיצה ניגול הוא לשון כבד וכן משפט כל לשון כבד כשמדבר בלשון ופעלתם להיות האות הראשונה נקודה בחיר"ק, כמו ודַבַּרְתֶּם, וְכַפַּרְתֶּם, וְלַמְדַּתֶּם, אבל אם הנ"ן הוא שימוש ונקודה בחיר"ק בהכרח שעושה את החיצה ללשון נַפְעַלְתֶּם, פי' נעשיתם בעצמכם לא שאתם עשייתם את אחרים, כגון נַפְעַלְתֶּם, נַפְעַלְתֶּם, וְאִם הוּא יסוד הנופל לא יחכן החיר"ק כל עיקר, כגון וּמְלַתֶּם - וּמְלַתֶּם, וְשִׁתֶּם - וְשִׁתֶּם, אבל אם יאמר וּמְלַתֶּם או

כרבי מנחס* נאמר לי: (כב) ומגרת ביתה. מאוחה שהיא גרה אהכ"י צנית: ונצלתם. כתרומתו ותרומתו, וכן (י"ב ל"ג) וינללו את מצרים, וינללו בני ישראל את עדים (ל"ג ו'), והנ"ן בו יסודי, ומנחס חזרו במחצרת לר"י עם וילל אלהים את מקנה חביבם (ברא' ל"א ע'), אשר הליל אלהים מאבינו (שם ע"ג), ולא יאמנו דבריו, כי אם לא הייתה הנ"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק לא תהא משמשת בלשון ופעלתם אלא בלשון ונפעלתם, כמו (דברי כ"ה ס"ג) וְנִפְתַּח מַעַל הַאֲדָמָה, וְנִפְתַּח בַּיַּד חַיִּיב וַיִּקַּח כִּי־יִבֹרַח, וְנִפְתַּח לִפְנֵי חַיִּיבִים (שם י"ג), וְנִפְתַּח בַּחֹכְמָה (יש' כ"ב כ"א), ואמרתם לַלְלוּ יְרֵמִיָּהוּ, לשון נפעלתו, וכל נ"ן שהיא בזה חיצה לפרקים ונופלת ממנה כנ"ן של נוגף, נושא, נותן, נושך, כשהיא מדברת לשון ופעלתם תנקד בנ"ח בחתף, כגון (ברא' מ"ה י"ט) וְנִשְׁתַּחֲוֶה אֶת אֲבִיבִים, וְנִשְׁתַּחֲוֶה אֶת עַרְלַתְכֶם (ברא' י"ז י"א), לכן* אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר ניגול, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו דבור, כפור, למוד, כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו (במד' כ' ה') וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֹּלֵעַ, וְכַפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת (יש' מ"ה כ'), וְלַמְדַּתֶּם

שינוי נוסחאות ר' מנחס ברי יעקב. לך.

אור החיים

תשלחתו ריקס הענוק העניק לו: כב. ונצלתם וגו'. כאן רמז היחוד הלל את אדם ממונו מאנס. או ירמוז שזה יסודו למצרים לרדה צמולות יס כי באמצעות שני המלאות שידברו ללכת דרך שלשת ימים גם כשישאלו מהם כליהם זה יסודו אותם לרדוף אחריהם וירדו צמולות: א. וייען משה וגו'. לריך לדעת מה מקום לטענת לא יאמינו אחר שהבטיחו ה' ואמר ושמעו לקולך. עוד למה כפל לומר לא

אור בהיר

ר) למה אמר דרך מליצה כמזולה וכמזודה, ולא אמר ותרוקטון.

י
א
ס
ת
י
ן
ג
א

ם
י
ח
מ
ז
י
ס
אז
*
ב

מ
ז
לך
ז
י
ר
ל
על

כך
פי
י:
ע
לא

קס.

לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא
נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵינוּ יְהוָה

וְלֹא יִקְבְּלוּ מִנִּי אָרִי יִמְרוּן לֹא
אֲחַגְלֵי לֵךְ יי: ב וַאֲמַר לֵיהּ יי מָה

אור החיים

בגופו, וזה אחד מחסרוני הגוף, ולזה אמר ולא ישמעו לסיבת קולו כי כבד פה וכבד לשון הוא, ואמר הטעם כי יאמרו לא נראה אליך וגו' פי' איך ראוי שיראה לך כל עיקר ואפי' באקראי, ומה שלא טען טענה זו משה עד עתה ולא שאל אלא ואמרו לי מה שמו מה אומר שזה יגיד שאינו חושש להם שלא יאמינו שאם היה חושש לזה לא היה מחזר אחר ידיעת השם שהוא דבר שחפץ יאמר אליו זה שמיני. ואולי כי נתכוון בשאלה ראשונה ואמרו וגו' שיגלה ה' שמו וסודו אשר יעשה בו ופלאות, כי שם המפורש יפליא עשות ובאמצעותו יקנה כל הקיינים ציון מעלות המורגשות ציון מעלות האושרים והחכמה וישלים עלמנו להיות ראוי לנבואה צבדו (ההלים ל"א) השגבהו כי ידע שמיני, גם יפליא בעיניהם ופלאותיו מדרכי השם ובתשובת ה' אליו אפשר שלא הודיעו סודי השם וסגולותיו ופלאות אשר יפליא בהם, לזה חזר וטען והן וגו' כמו שפירשהו. או אפשר שלא נהרגש משה לטעון טענה זו הן לא יאמינו אלא לזד שאמר ה' לו דבר חדש מה שלא שמע מקודם, והוא אומר ואני ידעתי כי לא יתן אחכם מלך מזרים להלוך ולא ציד חזקה, אמר מעתה משכחה לה שלא יחשיב פרעה שליחותו ולא ישלחם אם כן הן לא יאמינו ליי, וכשיתרצה השליחות ולא ישלח יוסיפו שלא לשמוע בקולי, והטעם כי יאמרו לא נראה אליך וגו' שאם היו הדברים מאל עליון מי הוא זה שימאן לעשות דבריו ולא ישחית לו משתין בקיר (מלכים א' י"ד) אלא ודאי כי לא ה' שלחך ואפי' נבואה לא השגת:

יאמינו ולא ישמעו בקולי. והיה אפשר לומר כי לזד שאדם בעל בחירה ורצון לא סמך לזו עליהם שינדיקו באמונה. ואמרו ולא ישמעו וגו' פי' אפי' שמיעת קולו לא יראו לשמוע. ואין דרך זה מספיק בכוונת הכתוב כי לא היה לו להרהר אחר מדותיו יתברך ולחשוך כל כך בישראל. עוד יש לדקדק ואמרו הן ולא אמר אם לא וגו'. ויתבאר על נכון על דרך מה שכתב רמב"ם בפ"ו מהלכות יסודי התורה וז"ל אין נבואה שורה אלא על חכם גדול בחכמה וכו' שלם בגופו וכו' ע"כ, וכתב הכסף משנה וזה לשונו ול"ע למה לא כתב שריך שיהיה עשיר גבור ועניו וחרץ שאותם תנאים לריכין למתנבא בקביעות ורמב"ם לא נחת לפרש אלא על המתנבא שלא בקביעות. והנה אפי' אם נאמר שתחשב נבואה זו של משה אקראי מה שאינו כן אף על פי כן טוען טענה הנשמעת לזד ענותותו כי הוא חסר תנאים שבהם יאמן נביא לישראל, והוא אומר והן פי' וכן הוא הדין שלא יאמינו לי כי אין אני חכם גדול בחכמה ומלא מכל התנאים המאושרים ואין לריך לומר אם תחשב נביאת קביעות כמו שכן הוא כפי האמת כי הוא הולך וצא מה' לישראל ולפרעה ולמזרים אם כן לריך שיהיה עשיר מה שלא כן היה, וזה לך האות שהיה רועה לחותנו לאנו ולא נחשור אלא צמדצר מהלוחות (ש"ר מ"ו), ואם כן אם יבואו ישראל לשאול לזקניהם המשפט הן לא יאמינו לי כפי הדין. ומה שאמר ולא ישמעו בקולי כאן רמז עוד טענה הנשמעת כי הוא כבד פה וכמו שגילה אחר כך בפירוש כי כבד פה. ודבר זה הוא אחד מהנאי המתנבא אפי' באקראי שיהיה שלם

אור בהיר

ר"א זה יהיה פירוש אות ב"ת של בקולי, פירוש לא ישמעו אלי בשביל קולי שאינו כהוגן. ר"ב פירוש כי אם לא היה רצונו לילך בכלל מתנת עלגותו ושאר הספרות, למה אמר אמחלא קלושה שהקדוש ברוך הוא יתן אותו מיד. ר"ג עשירות, נבואה, ושלמות הגוף. ר"ד עניו וכו'. ר"ה פירוש יהיה נשגב ונמעלה כשידע שם המפורש. ר"ו בעיניהם של ישראל, ובה יאמינו לו. ר"ז אפילו ישראל.

דין בידך
רמיהו לך
והוה לך

אותם את
נכתב תיב
ללקות שח
שומר לח
אמר לו הן
לנחש. ר

והחושד בכז
כעבד נאמן,
רש"י בעלמו
זה בידך, אז
ובלעם, ששכ
בלעם לא הי
יודע חו"ש,
למה לעשות

ב. ויאן

מי האנשי
של מי רג
משמעות
וממה שמ
רגלים"י,
כי גלוי ו
שיודע כז
ויאמר מו
מצחין מה
אדוני

ר"ח שהוא
ואם כן אפי
מה נשתנה,

5

רִין בִּידֶךָ וַאֲמַר חוֹפְרָא: ג וַאֲמַר
 רְמִיחִי לְאַרְעָא וְרְמִיחִי לְאַרְעָא
 וְתוּחָא לְחַיִּי וְעַרְק מִשָּׁה מִן
 כְּתוּב מִזֶּה קְרִי מִהֲיָה בִּידֶךָ וַיֹּאמֶר מִשָּׁה:
 ג וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֶהוּ אַרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ
 אַרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנֶּם מִשָּׁה מִפְּנֵיו:

רש"י

לקט בדור

אוחס את בניכם (דבר י"א ט): (3) מזה בידך. לכך נכתב תיבה אחת לדרוש מנה שבידך" אחת חייב ללקות שחדת בכשרים (ש"ר - מנח), ופשוטו כאלו שאומר לחזרו מודה אחת" שזו שלפניך אכן היא, אמר לו הן, אמר לו הריני עושה אותה ען: (ג) ויהי לנחש. רמז לוי" שסיפר לשון הרע על ישראל והחושד בכשרים לוקה בגופו (מהרז"ו), ומרע"ה הגם שהצין הרמז לא נתחכם, אלא השיב "מטה", על פשטות השאלה כעבד נאמן, והליקוי היא הנרעת, אלא שקודם הראה לו הנחש להודיעו הסרחון שעשה שחפס אומנותו של נחש, וכמו שכתב רש"י בעלמו (מ"ל): (ב) פי' חן ממה שהוא תיבה אחת ניתן לדרוש, כי לו יהיה ב' מיבות גם כן קשה, מה זו שאלה מה זה בידך, אבל פשוטו הוא כדי שיאמר הוא בעלמו שאין זה נחש אלא מטה, אבל אינו כדי ליכנס עמו בדברים כמו אלל קין ובלעם, ששם תחילת דיבור הוא משא"כ הכא (רא"ם), והבין משה כוונתו יתברך ועשה רצון קונו והשיב "מטה", משא"כ בלעם לא היה לו להשיב מלך מואב שלח אלי לסקר דבר חידוש להודיע ועד, אלא היל"ל אחת ידעת, והוא חשב שבאמת אינו יודע חו"ש, והרי הוא עביט של מי רגלים (אודה"ח): (ג) שאם הכוונה רק שיהיה בידו אות ומופת להראות ולחזק נביאתו, למה לעשותו במדבר, וכן אות הנרעת, מה נשתנו אלו מן אות הדס שלא עשה אותו שם רק לזהו לעשותו לפני העם, אלא

אור החיים

ב. ויאמר וגו' מזה בידך. אין שאלה זו דומה לשאלת ה' לבלעם (במדבר כ"ב ט') מי האנשים וגו' ואמרו ז"ל (צ"ר י"ט) שמלאו עביט של מי רגלים שהיה לו לומר אחת ידעת, כי שם משמעות השאלה היא שהענין נעלם ושאל עליו, וממה שמשיב מגלה דעתו מה שהוא עביט של מי רגלים"י, מה שאין כן שאלה זו לא שאל על הנעלם כי גלוי היה כי בידו מטה"י) אלא כמי שרואה שיודה בפיו על הדבר, ועשה משה מלות רצו"י ויאמר מטה, ושיעור משמעות הוא ויאמר אחת מצחין מה שאתה לוקח בידך מה הוא ואמר לו הן אדוני אני מכיר במה שבידי שהוא מטה:

ג. ויהי לנחש וגו'. כוונת אות זה הוא לרמוז כי בחינת הקליפה תחוסם לנחש, ולא ולמד מנחש הקדמוני כי הוא בחינת ס"מ, ורמז לו כי בחמתעות ידי משה בכוחו העלום מאבד כח הנחש"י) ויהיה לען יבש וכשירף ידו ממנו"י) ומשליכו יהיה לנחש עד שנס משה מפניו. ואולי כי לזה נתכוון באומרו מזה בידך פי' שישכיל השכלה דקה זו אם התחיל להתנועע כעכצרה דדברא שיתחיל לחיות מעט מעט, ולפעמים ימלא מיעוט מיעוטו עכצר ולפעמים מיעוטו ולפעמים חליו, והשיב משה מטה פי' כולו עץ יבש, וישליכוהו ארצה ויהי לנחש פי' הוי"ב בפעם אחת היה נחש, ואומרו

אור בדור

(דח) שהוא מספר להקב"ה דבר חידוש שהם אנשי בלק, כאילו חס ושלום לא ידע. (ר"ב) גלוי אפילו לבשר ודם שאינו יודע נעלמות, ואם כן אפילו לאדם שהוא עביט של מי רגלים אי אפשר לחשוב שטעם שאלת הקב"ה בעבור שאינו יודע שהוא מטה, וזהו רזה למרן מה נשמנה, הלא גם משה רבינו עליו השלום לא אמר אחת ידעת. (ר"י) פירוש רצון רבו יתברך. (ר"א) בחינת ואתה תמשול בו. (ר"ב) הגם שלא נתן לו שום כח הוא מתגבר מעלמו במעט רפיון.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ
 וְאַחֲזוּ בְּזַנְבֵּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּחַזַק בּוֹ וַיְהִי
 לְמִטָּה בְּכַפּוֹ: ה' לְמַעַן יֵאמְרִינוּ כִּי־נִרְאָה
 אֱלֹהֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם אֱלֹהֵי
 אֲבֹתָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
 וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבְאִינָא יָדְךָ
 בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה וְהָנִה
 יָדוֹ מְצֻרֶת כַּשְׁלֵג: וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ
 אֶל־חִיקְךָ וַיָּשֵׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה

בְּחִיקוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲשֵׁיט
 יָדְךָ וְאַחֲזוּ בְּזַנְבֵּיהּ וְאֲשֵׁיט יָדֶיהָ
 וְאַחֲזַק בֵּיהּ וְהוּהָ לְחֻמְרָא
 בִּידֶיהָ: ה' בְּדִיל דִּיהֲמִנּוּ אַרְי
 אַחֲזִילֵי לָךְ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי דְאַבְרָהָמָה
 אֱלֹהֵי דְאַבְרָהָם אֱלֹהֵי דְיִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי דְיַעֲקֹב: וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמֹשֶׁה
 עוֹד אֲשֵׁיט בְּעֵין יָדְךָ בְּעֵטְפָךָ
 וְאֲשֵׁיט יָדֶיהָ בְּעֵטְפֶיהָ וְאַפְקֵה וְהָא
 יָדֶיהָ חֻמְרָא כְּתִלְנָא: וַיֹּאמֶר אֲחִיב
 יָדְךָ לְעֵטְפָךָ וְאַחֲזִיב יָדֶיהָ
 לְעֵטְפֶיהָ וְאַפְקֵה מֵעֵטְפֶיהָ וְהָא

תבת הות בכש
 לא יהמנון לך
 אמת קדמאה וי
 בתראה: ט ויהי א

פורעניות", שהרי
 (ח) והאמינו
 להם בשבילכם לך
 יאמינו לך", שכו

ואילו במדה טובה כ
 אמר מחיקו ולא בר
 מחיקו קודם הילא
 דשני יותר מן הרא
 המפרשים קושייתו
 מרע"ה שזאת יהיה
 המזריים מחילה ענ
 הראשונות חזרו לקד
 ח"ל: דב' האותות ו
 לעשות אותות הראש
 (פסוק י"ז) ואת ה
 "העם", ח"ל רש"י
 "ישראל" שיאמינו ו
 הרחיב הדיבור לפי
 דבר פשוט הוא שני

לקט בהיר

רש"י

ודאי שיש בהם גם הוראת עונש למשה עלמנו
 (רמב"ן: ד) שהנחש הוציא לשון הרע על צורא,
 שנאמר כי יודע אלהים וכו' (ש"ר: ה) משום דקשה
 לרבינו הקד"ה לזה לו אחוז ונראה שלא קיים שהחזיק
 ולא אסו, לזה אמר שאדרכה עשה יותר ממה שנעוה שלא
 רק שאלו בו דרכיו אלא אחז בחזק, וזה החילוק בין שני
 הלשונות, שפינת ויחזק אינו ממשמעו שהוא לשון חזק,
 אלא לפי ענינו כשנאמר לצי"ת פירושו אחיזה בחזק
 (מלבי"ם: ו) וכאילו אמר מזועזע כמראה שלג, וכן
 כחיד במרים מזועזע כשלג, ומה שהורכך לומר כשלג בכלל
 ולא די לומר מזועזע, אפשר שזה לרמוז, כי ידוע הוא

(באומרו לא יאמינו לי) וחפש אומנתו של נחש"י (סג -
 סד): (ד) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא"י, והרבה יש
 במקרא, ויחזיקו האנשים בידו (ברא' י"ט ע"ט),
 והחזיקה במצביו (דבר' כ"ה י"א), והחזיקתי בזקני (ש"ח
 י"ז ל"ט), כל לשון חזק הדבוק לצי"ת לשון אחיזה הוא:
 (ו) מצורעת בשלג. דרך נרעת להיות לבנה"י, ואם
 צהרת לבנה היא (ויק' י"ב ד'), אף צהרת זה רמוז
 (לו) שלשון הרע ספר באומרו לא יאמינו לי, לפיכך
 הלקוה בצרעת כמו שלקחה מרים על לשון הרע (ש"ר
 - שם ל"ט): (ז) (ויוציאדה) מחיקו (והגדה). שזה
 כבשרו, מכאן שמדה טובה ממהרת לבא ממדה

אור החיים

חרנה רמוז כי בערך הנחש תגדל מעלת הארץ"י כי
 הוא לחמו ונחשבת לו, והראשו צוב דברים רבים
 למשה, גם שיעשה האות עלמנו"י לישראל, ואומרו
 שלח ידך וגו' פי' הראשו שהגם שילא מרשותו"י)
 יש כח במשה להתחזק עליו ולהסיר ממנו כחו.
 ואומרו ואחוז בזנבו ולא אמר בו, נחכוון ה' לומר
 אליו להיות שחששת הנחש"י) הוא אם יקחהו
 מזנבו כי אם יתחכם לקחה ראשו וידחוק המושך אין

מיחוש מכל הזנב לזה אמר אליו ה' אחוז אפי' בזנבו
 צאין פחד"י). וכן הוא אומר ויחזק בו פירוש
 במקום שנודמן לו צאין פחד, והיה למטה בלקיחתו
 בכפו פירוש בנגיעתו בכף משה יבש כחו כאלה ולא
 נותר בו שום חיות והוא אומרו ויהי למטה בכפו:
ה. למועז יאמינו וגו' אלהי אבותם. טעם אומרו
 אלהי אבותם וגו' פעם אחר פעם.
 אולי שרמוז כי מהנמנע שתהיה שליטת האדם

אור בהיר

רי"ג) פירוש תאות ארציות וגשמיות. ופי' השליכהו איך נריך פעולה גדולה להטעימו, אלא הנח אוחזו על ארציות, כלומר אל חמנו
 ממנו, ולזה שינה ואמר "ארצה" ולא אמר לחרץ משום פת"ח הידועה המגיד חשיבות וגדולה. (רי"ד) בכל כוונותיו. (רמ"ו) אל
 מאמר יאוש. (רמ"ז) פירוש חשש מהנחש. (רי"ז) והוא ענין פתחו לי פתח כחודו וכו' ואחר כך הקב"ה בעזרו.

רי"ח) כי לאדם פשו
 הבטחת האבות.
 וגו', והב' שכבר אמר
 לא יאמינו, ומירץ שפ
 אלא והיה אם לפי די
 כאלה ממש, וכל המי
 לילך בשלימות, על כן
 אות א' ויעשנה לישר

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן קְבֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתִדְעוּן אֲרִי יְיָ אִפִּיק יִתְכוּן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם: וַיִּבְצַרְפָּא וְתַחֲיוּן יְת יִקְרָא דִי פִר אֶתְכֶם מֵאַרְץ מִצְרַיִם: וַיִּבְקֶר וּרְאִיתֶם →

רש"י

לקטו בהיר

נותן לכם" ביום הששי לחם יומים, נותן לכם ברכה (פויש"ן) צבית למלאות העומר פעמים ללחם יומים): (ו) ערב. כמו לערב* (א): וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הולאתם אותנו, תדעו כי לא אגחנו המוליאים, אלא ה' הוליא אתכם (ש"ט), שיגיד לכם את השליו"ב: (ז) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שאמר והנה כבוד ה' נראה בענין נאמר"י, אלא כך אמר להם, ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאוהכם, ובשר יתן, אך לא בפנים מאירות יתננה לכם, כי שלא שנינו נוסחאות: כ"ב.

וידעתם כי ה' וכו' (רא"ם): (ג) פי' מה שאמר להם משה כאן שבקר יראו כבוד ה' אין הכוונה על כבוד ה' הנראה בענין המחזק לקמן בפסוק י', שזאת היה מיד אחר דיבורם של משה ואהרן יום ט"ו באייר ומשה אמר שלמחרת בבקר יראו כבוד ה' והוא ט"ז באייר, אלא פי' כבוד ה' שהמתנה שיתן לכם בבקר יהיה דרך כבוד, וזוהו נשמע שמה שיתן בערב לא

אור החיים

ורכיבין להכינה מיום ו' כדי שלא יציאו בשבת קמי"ה, והוא מאמר משה לישראל (פסוק כ"ט) אל ינא איש ממקומו וגו' קט"ו):

ו. ערב וידעתם וגו' (פ' פירוש ללד שישראל דברו בדרך החלטה המניעה שימלאו בשר במדבר באומרים מי יתן מותינו וגו' ולא שאלו הדבר קודם זה יגיד כי היה להם הדבר בלתי אפשר, לזה אמר להם ערב וידעתם כי ה' וגו', כי עד עתה אינכם יודעים המוליא אתכם מה נורא מעשיו ולא לקחתם ידיעה מהמסות הגדולות כי כל יכול עכשיו מחדש תכירוהו. וכוונת דבריו הוא לשבט מוסר כי

טח מראות עיניהם וגו' (ישעי' מ"ד). וטעם שלא תלה הידיעה אלא במעשה ערב ולא במעשה בוקר, ללד שהוא המופלג אללס במניעה. ואמר וידעתם בתוספת וא"י קט"ו), לומר מלבד שחוסר יראת מות ברעב אלא שיהיה בדרך מופלא כמעשה ה' הנורא המוליא אותם מארץ מצרים:

ז. ובוקר וראיתם וגו'. פירוש בוקר הוא מה שאמר בסמוך ויאמר משה וגו' והנה כבוד ה' קט"ו), וענין זה היה ביום ז'. ולפי זה טעם אומרם וראיתם בתוספת וא"י קט"ו), פירוש מלבד דברו אשר ידבר לכם על ידי עוד יעשה ה' לכם דבר שיראה

אור בהיר

ועוד שאין כריך הכנה כל מה שיציאו, אלא חניו, וחניו נאלץ ביום הששי, ולמה אמר ח"כ והכינו את אשר יציאו. קע"ח) ופירוש הכתוב שיכינו אותו, כמה שיציאו אותו היום ולא מחר. קע"ט) ורש"י אל יציאו, ואם לא כדרכינו היכן נאמרה לו נבואה זו. קפ) וכי היה רמז לדבריהם שאינם מאמינים בה' המוליא אותם, הם שאלו בשר ונחם. קפ"א) ולא אמר ערב מדעו, שחזן מפעולתו של וא"י להפך התיבה לעמיד, גם משמש תוספת, שלא לחנם שניה הכתוב, וכן בכל מקום כיוצא בזה. קפ"ב) הפך דברי רש"י ז"ל שאין הפירוש כבוד ה' שראו המן על פני השדה בדרך כבוד, שמהמן לא דיבר כאן כלל, אלא בפסוק הסמוך ונחם בבקר לשבט, ופירוש כבוד פשוט כפשוטו, מה שנוכר בפסוק ט' וי, זה היה למחרתו, כאומרם ובקר וראיתם, ורק אז בא אליו הנבואה, ואמר ובקר תשבעו לחם פירוש בבקר השלישי. קפ"ג) פירוש בשלמא לדרך ה' שתיבת ובקר נקשר למעלה עו"ה, ערב מדעו על ידי הבשר

את־כבוד יהוה בשמעו את־תלנת־יכם
 על־יהוה ונחנו מה כי כתוב תלנו
 קרת־לינו עלינו: ויאמר משה בתת
 יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם

שמיע (קדמוהי) ית תרעמותכון
 על מימרא ריי ונחנא מה ארי
 אתרעמתון עלנא: ויאמר משה
 בדינתו: ויכון ברמשא בסרא
 למיכר ולחמא בצפרא למספע

לקמ בדיר

רשי

יהיה דרך כבוד, וכונת הנתינה נערכה היא רק שיוודע לכם
 כי יש ה' בקרבכם והוא המוליך אתכם, לזה יגיע אליכם
 נערכה בשעה שצבר הוא זמן הסעודה ולא יהיה מוכן לאכלו
 (רא"ם: יד) ארגו ומינה קענה (הערוד): טו כי
 בלא תיבת אשר פירושו שהמלונה היא עתה על ה' שהגיע
 אליו ושמעו, ולא זה הכוונה, כי לזה די באומרו בשמעו את
 תלונותיכם, אלא הכוונה שהמלונה כשיאל מפיכם הייתה
 אמורה על ה', הגם שאתם אמרתם אותו עלינו, כאדם
 שברוגו על השר ומסבב המלונה על המשרת, כי אנחנו מה,
 ולא אנחנו הוציאנו אתכם ממצרים (רא"ם: טז) תיקן ב'
 דברים, חלף כי נחנו הוא כמו אנחנו, ועוד שאין השאלה מה
 אנחנו אם אדם אם חפץ, אלא מה קטנים אנחנו, ולפעמים
 פירוש תיבת מה להפך מה גדול הוא, וכבר אמרנו כמה
 פעמים שדברה תורה כלשון בני אדם, ודרך המדבר לפעמים
 לקצר למסר דבר המוכן מאליו (רא"ם: יז) יודעי חכמת
 הדקדוק האריכו בפירוש דברי רש"י אלו, וממילא דבריהם

כהוגן שאלתם אותו, ומכרם מלאכה, וכלחם ששאלתם
 ללורך (כהוגן), צירידתו לבקר תראו את כבוד אור
 פניו, שצירידתו לכם דרך חצה (מכילי - יומא ע"ה)
 לבקר שיש שכות להכינו, ועל מלמעלה ועל מלמעלה
 כמונה בקופסא: את תלנתיכם על ה'. כמו
 אשר על ה' (טו): ונחנו מה. מה אנחנו? חשבון
 (מכילי): בי תלינו עלינו. שתרעמו עלינו את הכל,
 את בניכם ונשיכם וצנותיכם (ט"ט) וערב רב, ועל
 כרחי אני זקוק* לפרש תלינו בלשון תפעילו, מפני
 דגשותו וקרייתו, שאילו היה רפה, הייתי מפרשו
 בלשון תפעלו, כמו (י"ז ג) ויגן העם על משה, או אם
 היה דגוש ואין בו יו"ד ונקרא תלינו, הייתי מפרשו
 לשון תחלוננו, עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים,
 כמו במרגלים (במד' י"ד ל"ח) וילינו עליו את כל העדה:
 (ח) בשר לאבול. ולא לשובע, למדה תורה דרך
 שינוי נסחאות - צ"ד.

הוא, שלפי שיטת רש"י יש ב' גזירות בלשון זה, אחד שורשו לון זה לשון קל, ואחד שורשו ילן זה לשון כבד, ודבר ידוע הוא
 שהדגוש עושה את התיבה ללשון כבד, לזה במה שלפנינו אם לא הייתה הדגוש בלמ"ד והייתה המי"ו נקודה בקמ"ץ, הגם
 שהיא לשון כבד לפי שנקראת ציו"ד אעפ"כ אינו פועל יוצא על אחרים, אלא כמו שאמרנו שכל שורש ילן הוא כבד מחמת
 גזירת התיבה ענמה הגם שהוא פועל עומד והיה פירושו שהם בענמם אמרו דברי התלונות, ואם היה נקרא צוא"ו לא
 ציו"ד תלנו ונדגוש בתוך הלמ"ד או הייתה כדודת הדגוש מורה על חסרון המי"ו השני שהוא לשון תלוננו, והיה פירושו
 שאחרים היו עושים אתכם לוננים כלומר שתלונותיכם בזה ע"י הכרת, אבל עכשיו שהתיבה מלד ענמה היא לשון כבד
 (מחמת היו"ד) וגם נדגש ונקוד המי"ו בפח"ח פירושו שאתם עושים את אחרים שילינו, וכן הוא וילינו שבמרגלים, וכן
 בפסוק הסמוך אשר מליינים עליו ופירש"י את האחרים: (יח) ההכרת היא מימור אומרו לחם לשובע, כי פשוט הוא שאם

אור החיים

לכם את כבודו. או ירצה באומרו ובקר כי גם בקר ידעו כי ה' וגו' (פ"ה), והיא נמשכת למעלה עם אומרו
 ערב וידעתם וגו' ובקר, ואומרו וראיתם הוא תחילת ענין (פ"ה), וכפי זה אפשר כי זו ציוס ראו כבוד ה':
 שאמר ערב וידעתם הידיעה היא בנת ה' (פ"ה):

אור בדיר

ובקר מדעו גם כן על ידי הלחם, ומינת וראיתם הוא דבר בפני ענמו, נוסף חוץ מבשר ולחם גם תראו כבוד ה' כשיגלה אליכם, נכון
 הוא, אבל לדרך זה היה לו לומר ובקר תראו. (קפ"ד) על ידי המן. (קפ"ה) והוא המגלות הענין להם המוזכר בפסוק
 "קפ"ו) היה לו לומר ימן ה' לכם וגו'. (קפ"ז) או מדעו.

בדשמיען קד
 די אתון מת
 מה לא עלני
 על מימרא
 לאהרן אמר
 ישראל קריבו
 קדמוהי ית
 בד מליף אר
 דבני ישראל
 וקא יקרא
 יא ומליף י

ארץ שאין אוכי
 בבקר ובשר ז
 אפשר לו לאדכ
 (מכילי - יומא ע'
 שהיה אפשר ל
 עורה שלא כה
 האחרים (ט"ו) ה

פירשנו דבר זה
 שנאמר וילינו שי
 נקראת על שמכנ
 אהרן כבד

פ. ויאמר

אליהם ערב
 למחרתו (פ"ט),
 אינו חוזר על
 שימן ה' להם

קפ"ח) כדרך צ'
 נבואה אמר ה' צ'

הָאֵתָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-אֶרְצוֹ: יב וּלְכָל הַיָּד הַחֲזֹקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל: חזק

אֵתָתָּ וּמוֹפְתֵיָּ דִי שְׁלַחְתָּהּ יְיָ לְעַמְעַבְדֵּי בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדֵּיהּ וּלְכָל אֶרְעָהּ: יב וּלְכָל יָדָא תְּקַפְתָּא וּלְכָל חֲזֻזָא רַבָּא דִּי עַבְדֵּי מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חזק

לקט בהיר

רש"י

אל ה', עמדו ואשמעו מה ילוח ה' לכם (צמד ט' ח'): (יב) ולכל היד החזקה. שקבל את החורב בלוחות^(כ) זידיו (ספרי): ולכל המורא הגדול. נסים וגבורות שבמדבר הגדול^(כ) והנורא (שם): לעיני כל ישראל. כ"ד שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם^(כ), שנאמר (נ"י י"ג) ואשברם לעיניהם (שם), והסכימה דעת הקצ"ה לדעתו, שנאמר (שמות ל"ד א') אשר שברת^(כ) יישר כחך ששברת (ב"ב י"ד): חפלת פרשת וזאת הברכה

והמדינה: (כב) פי' הלמו ידיו הקדושים אור מופלא רוחני שברוחני ומי יכול להשיג חזקת יד גדול כזו, שהלא מכות הגדולות וקריעת ים סוף וכו' כבר אמר בפסוק הקודם, ובמרגום יונתן שהרבותא שקבל זידו שמי לוחות אבנים כזדים משקלם ארבעים סאה, ולפי"ז שיך על הלוחות השניות: (כג) פי' לא שעשה להם מורא גדול אלא הושיאם והנילם מן מורא גדול, וראיתי מפרשים שאמרו כוונת רבינו ע"פ זה"ק חז"ק קפ"ג שהמדבר השממה רשות ומקום ס"מ וכת דליה, אשר נכחו שלמשה כפו אוחו ודרכו עליו וגשמו ממנו וזהו המדבר הגדול והנורא, ונכון הוא: (כד)

אין זה מוסב על האמור, שהרי קבלת הלוחות לא הייתה לעיניהם ונסים וגבורות שהנילם שבמדבר פשוט שהיתה לעיניהם, ולכל היותר היל"ל אשר עשה לכל ישראל, אלא לרמוז על מה שאמר ואשברם "לעיניהם" (במ"ח): (כח) פי' לא הלך להתייעץ ולשאול אלא גם לעיניהם נשאו לבו, ומה זה השבח והמעלה שעשה כן, שהסכימה דעת הקצ"ה לדעתו: (כו) פירש"י בשבת פ"ו. אשר, אישור (מלשון אשרי מי שלא חטא) שאישורו ושיבחו על שצירתו, ובב"ב פירש"י קרא יחירה הוא וכו' ללמדך שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו ע"ה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום עכ"ל, אשרינו שכה לנו, וכוונת יגן עלינו, והוא יצא ויגאלינו, במהרה בימינו אמן:

אור החיים

ואמר ולא קם נביא עוד בישראל וגו'^(י"ג), הטעם כי משה נתן כל הלוחות מה שאין נביא אחר עושה כזה ואין לריך לומר כולן, ועוד לכל היד החזקה שהוא קריעת ים סוף שבו האמינו, ולכל המורא הגדול שהוא במעמד הר סיני שבו גמרו להאמין לא יקום עוד נביא שיעשה כזה, וגמר אומר לעיני כל ישראל פירוש שהם בעצמם ראו הדברים ולא לד האמונה כסדר שעושים בשאר הנביאים הבאים אחריו, אלא בעיניהם ראו כי משה נביא ה' אמת ותורתו תורת אלהים חיים אמת:

אור בהיר

שמע מהקצ"ה בעלמו. (קנ"ד) פי' הכחזב צא להשמיענו הלכה זו שכתב הרמב"ם ז"ל ואמר שאל תמחין כשנא אליך נביא שיעשה כמו משה רבינו ע"ה שהרי זאת אי אפשר שהרי לא קם וגו', ואמר הכחזב ה' טעמים מדוע לא קם, ה' ידעו ה' פנים אל פנים, צ' לכל האותות וגו', ג' יד החזקה שהוא קריעת ים סוף, ד' מורא הגדול שהוא מעמד הנחמ, ה' לעיני כל ישראל:

אקוד ואשתחוה בדרך כריעה - ואשמח בהשלמת וזאת הברכה

ובזה נשלם משנה תורה - זכרה לי אלהי לטובה

ויזכיני לתורת אמת תמימה וטהורה

« ויהי אחרי לאמר: ב משאלה ארץ א רגלכם בו לך הגהר הגדול גבולכם: ה ל עפף לא ארץ הארץ אשר בכל התורה: ב כל אשר ה למען תשמר ה הלוא צוית

ויצו יהושע לאמר הכינו לבוא לרשת ולגדי ולחצי אתכם משה הנאת: י הנדן ואתם אשר יגית יהן נתן להם ושב יהוה בעבר נעשה ואלפי אליה רק יהו אתיפה ו

11

[דגים] נא
נאמר בהן טוב. גבי כיבוד אב ואם דכתיב בהן' למען ייטב לך:
ופתח בו. ט"מ שכתובה לראשון צמורה נאמרה לטובה: הספד.
מינה זו לכהה הראוה: באן שנה. צמשה זו דקמני כלאים ענהג
בעופות למדת לכל עופות כלאים זה צה מין בשאיתו מינו:
טורס. פולח"ן בלע"ז: פסיוני. מין הורה אור
שלו שקורין פירדי"ן: קועיה.
הטרטום ז"ק בלע"ז: טיינעא.
ערבי: אלים קועיה. זלרזו עב
קטין. דק: ביציו מבחורין. בני
הנכרות יוכרין גלוחו הכר מנחוך:
בשיחלא. בטעינה אחת. אוז כר אינו
טוען בזה שניה עד שתלך את
הראשונה: הנהיג בעיזא ושיבוטא.
קשר קרון לעז ודג זה קף על המים
וחה מושך עמו על שפת הים:
כלאים צמורה לארץ לא נהגה דמנוה
המליה בלרץ היא וכל מוכה קרקע
אין ענהג אלל בלרץ מן המורה:
אידי ואידי מקום חיובא. אלל היה
שני מינין הייז דהא דרשין למינהו
למינהו מיבשה:

[עין חוש] ב"ב
ק"ג. ד"ה
קטיו"ה]

—
לגזיו רש"י

פרא"ן [פארין].
טוב.
פירדי"ן
[פירדי"ן].
תגלה.
ב"ק. הרטום.

[כסין יעקב]
אחא ר' יהושע
בן לוי]

[בלשית] ב

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הלאה ה
נכתב מ.

[מסכתא]
דכלאים פ"א]

[ככותב] ה

סאדוקי עט:

—
מורף רש"י

אורז ואורז הבר.
לוח של ישוב וזוהו
של כה, כלאים להרביע
(במורה ה).

המנהיג
רשיבוטא. קשר קרון
לדג שנים ולעז ביבשה
על שפת הים וטיינעא
מנהיג אוח, מנה.
למך משום מנהיג
כלאים או לא, טורס
בשור ובחמור ללא
דוקא, לכל מין מנהיג
מני חמור (מסאדוקי
עט).

הדרן עלך שור
שנגח את הפרה

נאמר בהן טוב. גבי כיבוד אב ואם דכתיב בהן' למען ייטב לך:
ופתח בו. ט"מ שכתובה לראשון צמורה נאמרה לטובה: הספד.
מינה זו לכהה הראוה: באן שנה. צמשה זו דקמני כלאים ענהג
בעופות למדת לכל עופות כלאים זה צה מין בשאיתו מינו:
טורס. פולח"ן בלע"ז: פסיוני. מין הורה אור
שלו שקורין פירדי"ן: קועיה.
הטרטום ז"ק בלע"ז: טיינעא.
ערבי: אלים קועיה. זלרזו עב
קטין. דק: ביציו מבחורין. בני
הנכרות יוכרין גלוחו הכר מנחוך:
בשיחלא. בטעינה אחת. אוז כר אינו
טוען בזה שניה עד שתלך את
הראשונה: הנהיג בעיזא ושיבוטא.
קשר קרון לעז ודג זה קף על המים
וחה מושך עמו על שפת הים:
כלאים צמורה לארץ לא נהגה דמנוה
המליה בלרץ היא וכל מוכה קרקע
אין ענהג אלל בלרץ מן המורה:
אידי ואידי מקום חיובא. אלל היה
שני מינין הייז דהא דרשין למינהו
למינהו מיבשה:

נאמר בהם טוב אמר לו עד שאתה שואלני
למה נאמר בהם טוב *שאלני אם נאמר בהן
טוב *אם לאו שאינו יודע אם נאמר בהן טוב
אם לאו כלך אצל ר' תנחום בר תיילא
שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהיה
בקי באגדה אול לגביה א"ל ממנו לא
שמעתי אלא כך אמר לי שמואל בר
נחום אחי אמו של רב אחא ברבי חנינא
ואמרי לה אבי אמו של רב אחי ברבי
חנינא הואיל וסופן להשתבר וכי סופן
להשתבר מאי הוי אמר רב אחי ושלום
פסקה טובה מישראל א"ר *יהושע הוואה
ט"מ בחלומי סימן יפה לו מ"ש אילימא
בממאמי השמד חד ט"מ קאמרין אימא
א"ר *שומאתה בשוליה ט"מ ב"ת קאמרין
ט"מ אימא *שבועו בארץ שעריה אלא הוואי
ופתח בו הכתוב לטובה תחילה שמבראשית
עד וירא אלהים את האור לא כתוב ט"מ *וא"ר יהושע בן לוי תרואה
הספד בחלומי חבו עליו מן השמים ופדאורו הני מילי בכתבת: וכן
זוהו ועוף כיוצא בהן וכו': אמר ר"ל *כאן שנה רבי *הרנגול טורס ופסיוני
כלאים זה בזה פשימא אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא
מין חד הוא קמ"ל: *אמר שמואל *אוזו ואונו הכר כלאים זה בזה מתקף לה
רבא בר רב חנן מאי מעמא אילימא משום דהאי אריך קועיה והאי
זוטר קועיה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טיינעא דהאי אלים קועיה
והאי קטין קועיה הכי נמי דהו כלאים זה בזה אלא אמר אביי זה ביציו
מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא מעונה חרא ביעתא בשיחלא
והא מעונה כמה ביעתא בשיחלא א"ר ירמיה אמר ריש לקיש *המרביע
שני מינים שבים לוקה מאי טעמא אמר רב אדא בר אבהו משמיה
דעולא אחיא למינהו למינהו מיבשה בעי רחבה *המנהיג בעיזא ושיבוטא
מהו מי אמרין כיון דעיוזא לא נחית בים ושיבוטא לא מליק ליבשה
לא כלום עביד או דלמא השתא מיהת קא מנהיג מתקף לה רבינא
אלא מעתה חיבר חשה ושעורה בידו וזרע חשה בארץ ושעורה ברוצח
לארץ הכי נמי דמחייב אמרי הכי השתא הוה ארץ מקום חיובא ויצח
לארץ לא מקום חיובא *הכא אידי ואידי חיובא הוה:

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

עד וירא אלהים את האור לא כתוב ט"מ *וא"ר יהושע בן לוי תרואה
הספד בחלומי חבו עליו מן השמים ופדאורו הני מילי בכתבת: וכן
זוהו ועוף כיוצא בהן וכו': אמר ר"ל *כאן שנה רבי *הרנגול טורס ופסיוני
כלאים זה בזה פשימא אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא
מין חד הוא קמ"ל: *אמר שמואל *אוזו ואונו הכר כלאים זה בזה מתקף לה
רבא בר רב חנן מאי מעמא אילימא משום דהאי אריך קועיה והאי
זוטר קועיה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טיינעא דהאי אלים קועיה
והאי קטין קועיה הכי נמי דהו כלאים זה בזה אלא אמר אביי זה ביציו
מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא מעונה חרא ביעתא בשיחלא
והא מעונה כמה ביעתא בשיחלא א"ר ירמיה אמר ריש לקיש *המרביע
שני מינים שבים לוקה מאי טעמא אמר רב אדא בר אבהו משמיה
דעולא אחיא למינהו למינהו מיבשה בעי רחבה *המנהיג בעיזא ושיבוטא
מהו מי אמרין כיון דעיוזא לא נחית בים ושיבוטא לא מליק ליבשה
לא כלום עביד או דלמא השתא מיהת קא מנהיג מתקף לה רבינא
אלא מעתה חיבר חשה ושעורה בידו וזרע חשה בארץ ושעורה ברוצח
לארץ הכי נמי דמחייב אמרי הכי השתא הוה ארץ מקום חיובא ויצח
לארץ לא מקום חיובא *הכא אידי ואידי חיובא הוה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

שלאמר זו למינהו דהיינו אפילו סתם דגים כלאים טורס בהם: **אחיא** למינהו מיבשה ומשכח לה מני למילף דמריבו וזכר בהמתק
יות לן לרבויו אלל כל מיני דיבשה שאלס רגיל לחמר אחרייהם (ה) דבהמתק כתיב קרא דבהמתק גבי שנת: **רבינא** למינהו מיבשה. וז"ל
ומה לרין ללמוד מיבשה חיפוק ליה מנחויב בגופיה למינהו דבללו טריפות (מולין 97 ע' וס"ד) משמע דלוי הוה כתיב למינהו בלויי של
דשלים חבור להרביב שני דשלים זה בזה וי"ל דלמינהו לחודיה לא הוה משמע שנתב איכור כלאים אי לאו חוקותי תשמרו דרדיש
שמואל חוקותי שקקתי לך כבר ומפרש ר"מ שחקק במעשה בראשית שכתוב זו למינהו והיינו למינהו דיבשה דבהמה ואילין דאיירי ביה
קרא דחוקותי אבל מלמינהו דים לחודיה ליכא למילף מינהו דגים וח"ל דכתיב דגם דר' מיתוס (מסאדוקי 97 ע' וס"ד) וז"ל
ללא מיתוויב בני נח לא בגללים ולא בהרבעה ללמנו לא דרשין למינהו וי"ל נהי דלא דרשין למינהו לגבי בני נח דלא תרבתן דמור
בהו רתמנא לגבי ישראל דהוהו גבי כלאים דרשין ליה וז"ל לגבי דגים ח"ל להרבעת אילין דקרא דקרא לא מייירי אלל בורעיש והשתא
דכתיב למינהו בלוגן בכשקן מענה מה בהמתק בהרבעה אף שך בהרבעת אילין ובהה פליגו ר"א ורבנן. דר"א יליף מחוקותי שקקתי
לך כבר שהוהו בני נח על הכלאים כלומר מלמינהו ורבנן לא ילפי מינהו אלל שרמזו מלמינהו דמעשה בראשית ומי"ל לא נהדרו
לכני נח וחתי שפיר דחתי אפילו כרבען מילתיה דשמואל וח"ל ל"ל למילף כלאים דהרבעה בהמתק בהמתק משנה לרבויו טעופות חיפוק
ליה מלמינהו כי הכי דילפינן דגים וי"ל דלי לא ג"ש לא הוי מקרי קרא דבהמתק ממשמעוהו אלל השתא דחתי ג"ש ומפקא לקרא
משמעוהו מרבען אפילו דגים למינהו מיבשה: **המנהיג** בעיזא ושיבוטא: וח"ל דמשמע דפשיטא ליה דבשני מינים שבים קייב
והא למינהו גבי הרבעה והרבעה כתיב ולא גבי זרעה והגהה דמזכח בפ' ד' מיתוס (ס) דלא מיתסרי בני נח בחרישה וזרעה
ולא חוקותי חוקות שקקתי לך כבר כלומר מלמינהו דמעשה בראשית אלל דומיא דבהמתק לא תרביע מה בהמתק בהרבעה אף
שך בהרבעה וי"ל דסברא דמוקמין למינהו בין ישראל בין לבני נח לכל אחד כמו שמליו איכורו במקום אחד לבני נח בהרבעה
ולשאל אף בהגהה ועי"ל כי הכי דילפינן כולהו משבת הי"ל וליפין שבה בהמתק בהמתק מהרבעה לאחור דגים בשבת במלכה והדר
ליפין כללים דהגהה משבת: **אלא** מעתה חיבר חשה ושעורה וזרע חשה בלרץ ושעורה בחולה ללרץ: כגון בערונה אחת בכחור
בפחות מנ' טפחים ללרץ להרחיק בין זרע לזרע כדמזכח במש' שבת פרק א"ר עקיבא (97 ע' ס"ה) והא דבעי ר' יחשיה חשה ושעורה
וזרען בפחות יד להחייב כלליו הכרס קאמר אלל בכללי זרעים חייב בחטה ושעורה לחודה והך סוגיא נקט כרבען דלא בעו אלל
ב' מינין אלל ר"ל פליג ומלרץ שלשה זרעים או מנ' מינין או מנ' מינין דתקן (כלאים פ"א מ"ט) הוורע חשה ושעורה כאלה קייב
ר"י אמר שני חמין ושעורה אחת או שני שעורים אחת או חטה ושעורה וסאמתי וכלבד סהיבו שלשה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

אמר ר"ל לכן שנה רבי הרנגול טורס ופסיוני כ"ו מהו דתימא
מין אחד הוא קמ"ל. וחש"ז ללא חשמי' ומתנינן ליהו
חדי מיני חש"ז ורבו בהדי הדדי ולא שמתין אלל דליכור כלאים
סיך בעופות מ"מ חתי שפיר דהני קאמר ר"ל לכן שנה רבי
כלומר כיון ששנה רבי דיש כלאים
בעופות ח"ל הרנגול טורס ופסיוני
כלאים זה בזה כי מסברא דנפשין
יש לנו לדעת שאלו המינים חלוקים
זה מזה ואינם מין אחד וחש"ז דרבו
בהדי הדדי ויכולא בזה יש ביבמות
בפרק חרש (97 ע"ג): ובהזקין (ג"י)
(ה) אמר רבא מעדותו של רבי
יוחנן בן גודגדא שהעיד על תרבת
השקיעה אביה שיוצאת בגט אמר
לעדים רלו גט זה שלי ונתן לאשתי
וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב
מגורשת מי לא ח"ל יוחנן בן גודגדא
לא בעינן דעת ה"ל כ"ו פשיטא מהו
דתימא כיון דלמך כנסי שטר חוב
זה בטולי בטוליה קמ"ל חש"ז ללא
ידע רבא ממילתיה דרבי יוחנן בן
גודגדא ללא בטוליה כמה שאמר
כנסי שטר חוב זה אלל מסברא
דנפשיה חש"ז קאמר מעדותו שמיני'
ליה ויכולא בזה יש הרבה בגמרא:
המרביע שני מינים ר"ל ב"ר
יהודה היה מגיה

המנהיג ב' מינים שבים לוקה משום
דבבראשית רבה (פ"ג) וביבשותמי
דכלאים (פ"ג) משמע דלי אפשר
להרביע דגים ומינהו אין לרין להגיה
דרגים דוקא הוא דמשמע דאין
להרביעם אבל מין חיות הים סיך
ביה איכור הרבעה והכא איכא
לאוקמי גמין חיה שיכול ארס להרביע
דקאמר בבבראשית רבה המרביע מין
חיות הים לוקה ובהר הכי קאמר כל
מקום שגאמר זו למינהו כלאים ענהג
זו ופרין ארץ ברייתא והרי דגים
שגאמר ביה למינהו וכי כלאים
הרבעה בהם והאיך יכול להרביעם
ומשיי דהא דקאמר בגמ' כלאים
טורס בהם היינו דוקא בהרבעה אבל
בהרבעה לא משכחת לה משמע
דבחיות הים משכחת שפיר הרבעה
להכי לא פריך סם אמרביע חיות
הים היך לוקה אלל אמון דלמך כל
המתק

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

המנהיג ב' מינים שבים לוקה משום
דבבראשית רבה (פ"ג) וביבשותמי
דכלאים (פ"ג) משמע דלי אפשר
להרביע דגים ומינהו אין לרין להגיה
דרגים דוקא הוא דמשמע דאין
להרביעם אבל מין חיות הים סיך
ביה איכור הרבעה והכא איכא
לאוקמי גמין חיה שיכול ארס להרביע
דקאמר בבבראשית רבה המרביע מין
חיות הים לוקה ובהר הכי קאמר כל
מקום שגאמר זו למינהו כלאים ענהג
זו ופרין ארץ ברייתא והרי דגים
שגאמר ביה למינהו וכי כלאים
הרבעה בהם והאיך יכול להרביעם
ומשיי דהא דקאמר בגמ' כלאים
טורס בהם היינו דוקא בהרבעה אבל
בהרבעה לא משכחת לה משמע
דבחיות הים משכחת שפיר הרבעה
להכי לא פריך סם אמרביע חיות
הים היך לוקה אלל אמון דלמך כל
המתק

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

המנהיג ב' מינים שבים לוקה משום
דבבראשית רבה (פ"ג) וביבשותמי
דכלאים (פ"ג) משמע דלי אפשר
להרביע דגים ומינהו אין לרין להגיה
דרגים דוקא הוא דמשמע דאין
להרביעם אבל מין חיות הים סיך
ביה איכור הרבעה והכא איכא
לאוקמי גמין חיה שיכול ארס להרביע
דקאמר בבבראשית רבה המרביע מין
חיות הים לוקה ובהר הכי קאמר כל
מקום שגאמר זו למינהו כלאים ענהג
זו ופרין ארץ ברייתא והרי דגים
שגאמר ביה למינהו וכי כלאים
הרבעה בהם והאיך יכול להרביעם
ומשיי דהא דקאמר בגמ' כלאים
טורס בהם היינו דוקא בהרבעה אבל
בהרבעה לא משכחת לה משמע
דבחיות הים משכחת שפיר הרבעה
להכי לא פריך סם אמרביע חיות
הים היך לוקה אלל אמון דלמך כל
המתק

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

ק א מ"י ס"ט מכלות
כלאים הלכה ה סתם
לחין רבא רבב פוש"ט
יד ט"י רל ס"ף 1:
קא ב ג מ"י ס"ט טושע
סס ספ"ף 1:
קב ד מ"י ס"ט ס"ה
טושע סס ספ"ף 8:
קג ח מ"י ס"ט ס"ה:

הגהות הכ"ח
(ה) חוש"ז ד"ה אחא וכו'
דמחמר כתיב קרא:

גליון הש"ס
גמ' אלל לכו שחיי יודע
כ"ו ע"י רב קין
ע"ה חו"ה מנויבו:
שם הסוגי' בעיזא
ויבשות' ט"י ע"ו 97
לג פ"א ט"ס ד"ס
ומימן:

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

הדרן עלך שור שנגח את
הפרה

המעשה הבאים לקראתינו וכו'. אין להזכיר ששת אלא ימי המעשה בלבד:

ו [לבוש] ומבדיל וכו'. מבואר דמבדיל אחר ויתן לך והכי נהגינן ובמנהגים משמע דמבדילין קודם ויתן לך וכן בכלבו:

ז [לבוש] וכשבאין לבית וכו'. עיין באבודרהם שקדמונים פירשו אומרים אותו בבית הכנסת. כתב בתוספת שבת ואומר אליהו הנביא ק"ל פעמים כמנין אליהו הנביא עם עשרה אותיות ויאמר אחר כך יברכך ה' וכו' שיר למעלות אשא וכו' ופרשת וישלח עד מאה קשיטה ופיטום הקטורת שהוא סימן להצלחה ואחר כך יבדיל, ואחר הבדלה אנא וכו' רבונו של עולם החל וכו' ויש נוהגינן אחר כך תיכף לקרות כל הפרשה של שבוע, עד כאן. ופסקי תוס' כתב המדקדקים יאמרו גם החרוזת להפיוטים שזכר בהם אליהו וגם לומר שאר פזמונים ושירים כאשר הם מצויים אצלנו, עד כאן. וראוי לזהר לומר רבונו של עולם וכו' החל וכו' כי הוא בירושלמי וטור סימן רצ"ט ופוסקים וכן כתב בלבוש שם:

ח [לבוש] וכל שכן בשבת וכו'. לא דק בסוגיא דעירובין דקיימא לן דאין תחומין למעלה מעשרה ויכול לבוא ע"ש, והוא לא דק דמסיק הש"ס דף מ"ג דספוקי מספקי ליה אי יש תחומין למעלה אי לא וכן מבואר לקמן סימן ת"ד ולכך אי אפשר להתפלל שיבוא דילמא יש תחומין למעלה וכן לשון הטור כיון שעבר השבת ויכול לבוא משמע דבשבת לא היה יכול לבוא:

ט [לבוש] ועל כו וכו'. ועוד דבכל מוצאי שבת נכנס אליהו לגן ויושב תחת עץ החיים וכותב זכותן של ישראל. ובאבודרהם כתב עוד טעם שתיקנו לומר אליהו בהבדלה כי כמו שהבדלה הוא סימן להבדיל בין קודש לחול, כן אליהו כשיבוא יבדיל בין כשרים לפסולים שבישראל:

י [לבוש] ויום טוב עצמו וכו'. והא דלא מזכירין במוצאי יום טוב משום שכבר הזכירו במוצאי שבת ועוד מפני שאנו עושין שני ימים והואיל ונדחה נרחה ועיין מטה משה, ועיין סוף סימן רצ"ט דטעמא משום שכחה, אם כן שייך דוקא להתחלת ימי השבוע:

סימן רצו

סעיף א

א יתן עיניו וכו'. וכן כל וכו' אבל בטור ריש סימן רצ"ט משמע על השומעין קאמר:

ב נוהגינן לשפוך וכו'. בבאר שבע דף ק"כ הקשה מהא דממשיכין בצינורות לפני התתן דוקא בכלי משום ביזוי אף כשהוא לסימן ברכה וסיים משבת אני הספרדים שאין שופכין, עד כאן, וכן כתב הט"ז והוסיף לפרש הא דכל בית שלא נשפך רצה לומר שלא יתרגז אדם אם אירע לו היוק כשנשפך יין דיעבד על ידי אחד מבני ביתו דרוגז הוא סימן

היכא דיש אומרים דצריך לחזור אבל בטעות אחר לא, ואפשר דלר"ת כיון שרשות להזור דמי להא ודו"ק וצריך עיין:

י [לבוש] הוי הפסק וכו'. עיין מה שכתבתי מזה בסוף סימן ק"ח:

סימן רצה

א [לבוש] לפי שהוא וכו'. והקמת המשכן היה בו ביום שמיני מטה משה. פסוק ויהי נועם יאמרו מעומד (כתבים), ובבית האבל מתחילין יושב בסתר (כנסת הגדולה), וכתב בתשובת בנימין זאב סימן רי"ט ומעשה ידינו כוננה אנו מתפללין שיבוא מעשה ידינו ביושר ולא נבוא לידי עבירה כדי שלא נידון בגיהנום. ונוהגינן לכפול וכו', וכן כשאומרים מזמור זה בשבת ויום טוב או בקריאת שמע שעל מטתו או כשחוזרין מבית הקברות (פסקי תוס'), ועיין יו"ד סימן שע"ו בסעיף ד' שיכפיל כל המזמור מיהו מי שטרוד בעסקיו או בלימודו כתב פסקי תוס' שדי באמירת המזמור שלושה פעמים. ואחר תפילת הדרך יאמר כל המזמור שבעה פעמים:

ב [לבוש] שער כאן נשלם השם וכו'. כדי להזכיר שם של ד' יודין בישועתי (מטה משה), ותשב"ץ כתב שיש בו ק"ל תיבות (דהיינו עם אמירת המזמור) כמנין הכהנים שכהני חשמונאי אמרו אותו שבע פעמים במלחמה ונוצחין ולכך נעלם זי"ן בוייה נועם שכל האומרו שבע פעמים ניצול מכלי זי"ן, ובתניא כתב לפי שתיבות ויהי נועם הן כנגד תיבות שבקריאת שמע חסר ה' תיבות לכך כופלין אורך ימים שהן ה' תיבות, עד כאן, וצריך עיין שאינם כל כך, ואבודרהם כתב שיש בו קכ"ד תיבות וכשתכפלים יהיו רמ"ח וראוי לכפול כל המזמור לשמירת רמ"ח איברים אלא מפני טורח ציבור תיקנו לכפול פסוק ראשון ואחרון בלבד ויחשוב כאילו כפלו כולו: L

ג [לבוש] גם כן סדר וכו'. נראה נמי הטעם כדלעיל ריש סימן רצ"ב, עוד טעם באבודרהם שאין דרך לברך התלמיד שלא יתברך רבו עמו ולכך כשאין אומרים ויהי נועם שאין מברך התלמיד אין אומרים ואתה קדוש, ועוד דעל ידי הקמת המשכן השרה שכינתו ואתה קדוש וכו' הוא כנגד השראת השכינה:

ד [לבוש] ואם חל יום טוב וכו'. אבל אם חל יום טוב בשבת הבאה אומרים אותו (מנהגים):

ה [לבוש] דאין שייך ומעשה וכו'. שאילו היה מזכיר פעם אחת היינו אומרים כשהם רוב ששת ימי השבוע של חול אבל כיון שאומרים שתי פעמים ומעשה ידינו וכו' אנו צריכין שיהיו הששת ימים כולם של חול (אבודרהם) עוד כתב אף על פי שבתפילה והבדלה אומר ובין יום השביעי לששת ימי המעשה אף אם יבוא יום טוב באותו השבוע הא אמרינן פרק ערבי פסחים סדר הבדלות הוא מונה אבל כשאומר באלקינו ואלקי אבותינו החל עלינו את ששת ימי

יעזבו מעלליהם הרעים בספור לשון הרע, ועייז ממילא ישמעו ויאזינו ויחזרו לאמונתם. (משנת תקצ"ג לפ"ק).

אות ט"ת רומז על כל תכלית הטוב ואות ז"ן רומז על כלי זין

בהתפזרם בארץ יחיו הקדשות, יחיו הקליפות הקשות, ובהשבר הקליפה על ידי זי"ן תצא טי"ת טוב ההוא. ולכן תמצא בכ"ו כי לעולם חסדו שבהלל הגדול (שם קל"ו) שנחלק על ד' חלקים, יו"ד ה"י וי"ו ה"יכד בעשרה הראשונים שהיא יו"ד של שם שמדברים מבריאת עולם לעושה שמים וארץ שמש ירח וכוכבים כי לעולם חסדו, מסיים האחרון העשירי למכה מצרים בבכוריהם, כי זאת ההכאה שייך לבריאת עולם, כי זי"ן צורך להשלים טובת הטי"תכה.

משה רבינו היה מושלם לבי השליחיות וזו היא אות השי"ן שבשמו

והנה משה רבינו ע"ה היה מושלם להיות שליח לבי השליחיות, על כן נאמר (דברים ל"ד י) ולא קם נביא עוד כמושה, לכל ב' הדברים הנזכרים, הווי"ן היינו לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות לפרעה ולכל עבדיו, והטי"ת ולכל המורא הגדול זו גילוי שכינה אשר עשה משה לעיני כל ישראל. וזו היא אות השי"ן שבשם משה שמרמוז על צירוף זי"ן בתוך טי"ת. אמנם משה רבינו ע"ה לרוב עוצם ענותנותו לא חישוב עצמו ראוי לא לזי"ן ולא לטי"ת, על כן אמר ונחנו מ"ה (שמות ט"ז ד), איננו כלום לא זי"ן ולא טי"ת, לכן מצירוף מ"ה ואות השי"ן נעשה שם משה. והנה משה רבינו ע"ה מלבד

רומז על כל תכלית הטוב, על כן אמרו חז"ל סוף פרק הפרה (ב"ק ג"ה ע"א) הרואה ט' בחלום יצפה לטובה, כי ט' הראשונה שבתורה היא טי"ת בורא אלוקים את האור כי טוב (בראשית א' ד), ובמשה רבינו ע"ה וטרא אותו כי טוב (שמות ב' ב'), שנתמלא הבית אור כי טוב (סוטה י"ב ע"א) כא, והוא אור העליון אורו של עולם, ר"ת כי ריוצה יה"ו ב'עמו (תהלים קמ"ט ד) גימטריא יה"י אור, והוא גימטריא רל"ב שערים הידועים כב, ומשה רבינו ע"ה נקרא טוביה על שם זה (סוטה שם). כל זה מרומז באות טי"ת. ואמנם אות זי"ן רומז על כלי זין, להעביר גלולים מן הארץ, ועל כן לא נמצא זי"ן ביושב בסתר עליון (תהלים צ"א), כי האומרו ניצל מכלי זי"ן כג.

ואות שי"ן של תפילין כלול משניהם, כי צורת שי"ן טי"ת ובתוכה זי"ן, כי אין הטובה בשלימות כי אם בהסתר החוחים מן השושנה, והניצוצות הקדושות אורות הטובים העליונים

אות שי"ן כלול משניהם כי אין הטובה בשלימות אלא ע"י שבידת הקליפות

ב. עיין לקמן ח"ג ז' אדר דרוש ה [קל"ה ד] ד"ה הנה כתיב, עי"ש. (שער יוסף). - וראה גם להלן בדרוש לשבת זכור מתומ"ק ד"ה ובוה יש. כא. ראה להלן ח"ג ז' אדר דרוש כב [קס"ג ג] ד"ה ולענינו. כב. ראה להלן ח"ג ז' אדר דרוש כא [קס"ג ג] ד"ה אבל האמת, ובמציין שם. כג. כ"כ האבודרהם בתפלת ערבית למוצ"ש, בשם מדרש. כד. בפרי עץ חיים שער השבת פ"ט, כתב בזה"ל: מהונו ועד ויצא ישראל, יכוון ביו"ד של שם הוי", ומפסוק ויצא ישראל עד למולין בה"א זכו. וכ"כ בסידור שער השמים (ני"ט ע"א) בשם האר"י ז"ל. כה. ע"ע ה' חולין קכ"ז ע"א ד"ה נס. כו. עפ"י בעל ההגדה "ובמורא גדול (דברים כ"ו ח') זו גילוי שכינה". כז. ע"ע להלן ח"ד שבת הגדול דרוש כד [רמ"ז א] ד"ה טעם.

דרוש חתם סופר גאון - כיון שני
מגזור (נוסחן צו"י)
מבין חתם סופר

ענותותו עוד היה מסרב בשליחותו כי רצה להטיב, ולא להיות שליח להרע לשכור מצרים, ועל כן אמר והן לא יאמינו לי, ודיבר שלא כהוגן על ישראל כדי להמלט מהכות פרעה.

כשדבר משה על ישראל היה כולו ז"ן, והשיב שרצונו להיות טי"ת ולא להרע לפרעה

ונבוא אל המכוון בעזה"י, באומרו והלשין על ישראל, הרי הוא ח"ו כולו זי"ן ולא טי"ת כלל, אמר לו הקב"ה מז"ה בידך, אין זה מש"ה אלא מז"ה, זי"ן ולא טי"ת. והשיב הוא להקב"ה מט"ה, אדרבא ארצה להיות טי"ת ולא זי"ן כלל להרע לפרעה. והשיב לו הקב"ה הרעה זו לפרעה הטבה היא, כי השלך מטה שהוא טוב ארצה ויהיה לנחש, כי מהטוב יונק הנחש, ואם אמנם תאחוז בזנבו לבטל הנחש בזי"ן אז תהפך למטה כולו טוב יצאו צבאות ה' (שם י"ב מ"א), שהם הניצוצות הטובות יצאו מארץ מצרים שהוא הנחש.

המלאך ביקש להמית את משה לכפר על לשה"י כדי שיהיה ראוי לשליחות, וזכות המילה כיפיה

ומשידע משה רבינו ע"ה כי דבר לשון הרע על ישראל אמר כבד פה וכבד לשון אנכי (שם ד' י'), כי פה דובר לשון הרע לא יתכן לדבר דברים קדושים בשליחות הי"ת, ע"ד שאמרו ישעיה (ו' ה') איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב. והוסיף משה רבינו ע"ה גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך, כמתודה ואומר גם דברתי מעולם דברים שאינם הגונים. והנה בישעיה לקח המלאך רצפה ונגע אל פיו ואמר וסר עונך וחטאתך תכופר (שם פסוק ו'), וכן אמר לו הקב"ה למשה

רבינו ע"ה מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו' הלא אנכי ה' נאמן לשלם לאיש כדרכיו אוכל להפרע ממך כמו מישעיה הנ"ל, שוב עונתך תכופר ותהיה ראוי לשליחותי - על כן ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו (שמות ד' כ"ד) לכפר על לשון הרע ההורג שלשה (ערכין ט"ו ע"ב), ופירש רש"י שנעשה המלאך כנחש ובלעו ולא השאיר חוץ המילה, כי ברית המעורר יכפר על ברית הלשון, והבינה צפורה ותכרות ערלת בנה ותגע לרגליו, כמו נגע זה על שפתיך, כי רגליו לשון רגל על רעהו (תהלים ט"ו ג') הוא לשון הרע, וזכות המילה כיפיה ו[ה]מ"י. (משנת עיבור תקצ"ד לפ"ק).

L

שלח נא ביד תשלח (שמות ד' י"ג). ישראל נאלץ בזכות שמירת שבת וברית המעורר וברית הלשון

כבר הארכתי במקום אחר כי שילח נא ביד תשלח ר"ת שבת"ן. והענין, כי שבת גימטריא מעורר לשון שבוזות שמירתם נגאלוכט. וכתיב (ישעי ג"ו ב') שומר שבת מחללו, דרשו חז"ל (שבת קי"ח ע"ב) מחול לו כל עונותיו, ואמר להלן ושומר ידו מעשות כל רע, פירוש שלא יהיה ח"ו מהמנאפים ביד. וזהו ושומר ידו מעשות כל רע, שלא יעשה מקדושה המכונה כ"ל, לא יעשה ממנה ר"ע ח"ו, ויהי ער ר"ע בעיני ה' (בראשית ל"ח ז') - ואמרו חז"ל (נדה י"ג ע"ב) יד לאמה תקצץ, כי י"ד ברי"ת גימטריא כור"ת רומז על הקציצה, וכתיב (תהלים נ"ה כ"א) שלח ידיו בשלומי חלל בריתו ר"ל - וחז"ל קראום מנאפים ביד

כת. ע"ע להלן טור ד' ד"ה הן. (שער יוסף). כט. במקום אחר כתב מרן וז"ל: "לשון מעורר גימטריא שבת, לקדש בו ברית הלשון וברית המעורר, עכ"ל משנת עיבור תקפ"ט לפ"ק. (שער יוסף). ל. ראה רמב"ן בראשית כ"ד א'. וז"ל מרן בחת"ס עה"ת נשא ב' ד"ה מבן: "וידוע נמי

וכרגל עיין ריש פו - וידוע כי כרת הי אצבעות ידים זע' כמבואר בספר יצי יר"ך ר"ת י"ד ר'.

וארא אל אברהם באל שדי להם (שמות ו' ג'). אלוקים הרבה אבותיכם יוסף עליך פירש רש"י זו משל דבר לכם. וכתב ש חיים, ע"ז ב', ד"ה יו (לקוטי תורה דברים) גימטריא אל שדי גימטריא אלף ענ משליא - וכיון שנ כי מש"ה שהוא כנ"ל, ונקרא שמו אמו (סוטה י"ב גימטריא שס"ב, צר יעק"ב יהיה גימטרי מדרגת הטוב. וזהו דייקא שהוא אברד עליכם ככם אלף

צירוף שמות האבות עם 'משה טוב' עולה אלף והוא תכלית הטוב

מה שכתב רמב"ן ורמז ענין התורה וקדושתה ט [קמ"ה ג'] ד"ה ועד" ד"ה והנה בתחילתו, וז ע"ע חת"ס

בשם חתם סופר גאון - כ"ך שן
 אגדור (2013) 2
 מכון חתם סופר

הָרְגוּ בַחֶרֶב: וַיֵּשְׁבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־כָּל־
 בְּהֵמָתָם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־כָּל־
 חֵילֵם בְּזֹז: וְאֶת־כָּל־עֲרֵיהֶם
 בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֶת־כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ

קָטְלוּ בַחֶרֶב: וַיֵּשְׁבוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־
 טַפָּתָהוֹן וְאֶת־כָּל־בְּעִירָהוֹן וְאֶת־
 כָּל־נִתְיָהוֹן וְאֶת־כָּל־נִבְסִיָּהוֹן בְּזֹז:
 וְאֶת־כָּל־קַרְנֵיהוֹן בְּמוֹתְבְּנֵיהוֹן וְאֶת־
 כָּל־בֵּית סִגְרָתָהוֹן אֹקִידוּ בְּנוֹרָא:

לקט בהיר

רש"י

רצונו לומר שהם ממש חמשה ולא חרבע וחצי שכל אחד שלם
 לעצמו זה כזה, וכדלמי שהשוואתם היא לגבי ישראל שכולם
 היו שונאים גמורים לישראל כמו צור שהוא בלק השונה
 הגדול וזכולן ראו נקמתם שלימה (בא"י): כא) שהלא
 ממואב הלך למקומו שהוא פתור ארס נהרים ולא מדין, אלא
 עתה הלך לשם כמו שידענו שצור זה בלק שהמואבים גרשוהו
 מהיות מלך עליהם והלך למקומו למדין ומן הסתם פרסם
 שם ענת בלעם להפקיר בנותיהם, לזה הלך בלעם אליו כי
 הוא היה זה המבטחיו הון רב, אלא שאז גרשו ממואב
 נחרפה שבירך לישראל במקום לקללם, ועתה שנעשה ענתו
 והאליתו בא בשכרו (מ"ל): כב) הכרחם ז"ל, שבלא
 צוואת משה לא היו הורגים יהיה מי שיהיה, אך באשר בא
 בעצמו להחרידם ולהביא מורך בלבדם שינסו ויפלו א"כ

(ספרי), בלעם הלך שם^(א) ליעול שכן עשרים וחרבעה
 חלף שהפיל מישראל בעצמו, וילא ממדין לקראת
 ישראל ומשיאן ענה רעה^(ב), אמר להם אם
 כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם (ועשיו)
 ב"ב חלף אתם* צאים להלחם, נתנו לו שכרו משלם
 ולא קפחוהו^(ג) (ספרי - סנה' ק"ו): בחרב. הוא בא על
 ישראל והחליף אומנותו באומנותם שאין נולחים*
 אלא צפיהם ועל* ידי תפלה ובקשה וצא הוא וחפש
 אומנותם לקללם בפיו, אף הם צאו עליו והחליפו
 אומנותם באומנות האומות שבחין בחרב^(ד), שנאמר
 (נח' כ"ז מ') ועל חרבך תחיה (תנ"י בלק ח'): (י) שירתם.
 מקום נוטריקן*^(ה) שלהם, שהם לשון מושב כומרים
 שינוי נוסחאות * אתם. * נושעים. * על ידו. * בלטרין.

רודף הוא והצא להרגו השכם להרגו (ג"א), ומה שאמר שיצא לקראתם אולי שדייק מדפלגניהו הכתוב לבי שאמר זאת מלכי
 מדין הרגו וגו' זאת בלעם הרגו ולא אמר זאת מלכי מדין ואת בלעם הרגו שמע מינה שלא בפעם אחת נהרגו אלא המלכים
 נהרגו על שאר החללים והוא מקודם (נח"י), ומה שאמר בלעם כשהייתם ס' רבוא לא יכולתם להם רצונו לומר בערבות
 מואב שהתגרו במואב ושללו אותם אבל מלחמה לא עשו (ב"ב): כג) פי' לא נטלו כלום ממנו ממה שמגיעו אלא קבל
 שכרו מן השלם, כלומר בשלימות, ומליצה היא זאת בדרך לעג על אותו רשע שבא בשביל שכר ועלה בידו ונטלו: כד) שאין
 הכתוב מספר דבר שאין לנו נפקותא בו, אמר ויהרגו כל זכר ולא אמר צמה הרגום, גם זאת מלכי מדין הרגו על חלליהם,
 רק בבלעם אמר בחרב, ודאי משום שיכולים היו לעשות ממנו גל של עצמות באותו כח שהפלוהו, אלא שגם עתה בא לנגדם
 בפיו הטמא להחרידם בעצמו ושלמו לו מדה כנגד מדה וזו מתענוגי הנקמה (נח"י): כה) נוטריקן פירש"י סופרים שלהם
 (סוטה ל"ה:), והביא ד"א שיכול להיות מלשון מושב סופרים וכומרים מנהיגי לרבי המדינה, ויכול להיות מושב שרים

אור החיים

מלכי מדין פעם צ' אולי שנחכוין בכפל הדברים
 לומר שהרגום בידיעה שהם מלכי מדין ולא בהסח
 הדעת:

הרגו בחרב. הולך לומר הרגו הגם שמוצן הוא
 שהרגוהו מסמיכות זכרונו עם הנהרגים,
 יתבאר על פי דבריהם ז"ל (ספרי) שאמרו כי בלעם

אור בהיר

שהרגום בידיעה. (פג) ומה נפ"מ.

יא ונסיכו
 דברתא
 יב ואין
 אלקור
 דבני י
 דברתא
 למישרי
 דירחו:
 פהנא
 לקדמות
 יד ורגיו
 יודעי חו
 כמו שמ
 פלשחאי:
 שהיו כש
 בצזה של
 ועליהם
 הרחלים
 לדיקים:
 (אונק): ב
 מלקוח.
 מלקוח:
 משה ז
 יולאים
 שינוי נוסחאות
 ואפשר לה
 כעדר וכו
 מפרשים ו
 פירכא, זה
 אדם שרש
 דהיינו חכ
 ביזה נתיי
 במקום שו
 המטלטלין
 כל מין בני
 (מ"ל):
 מספר צב

הַצְבָּאִים: מִן וַתְּהִי מַחְצֵת הָעֵדָה מִן
הַצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: מִד וּבִקֵּר
שִׁשָּׁה וְשְׁלֹשִׁים אֶלֶף: מִה וַחֲמֵרִים
שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: מִו וְנִפְשׁ
אָדָם שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵי אֶלֶף: מִי וַיִּקַּח מִשָּׁה
מִמַּחְצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָד אֶת־
מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה
וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹזִים שְׁמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת
מִשְׁכַּן יְהוָה בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: מִת וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים
אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצְּבָא שְׁרֵי הָאֲלָפִים
← וְיִשְׂרֵי הַמֵּאוֹת: מִט וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה

מִן וְהוֹת פְּלִגּוֹת בְּנִשְׁתָּא מִן עֲנָא
תִּלְתָּ מָאָה וַתִּלְתִּין וְשִׁבְעָא אֲלָפִין
וַחֲמֵשׁ מָאָה: מִד וַתּוֹרֵי תִלְתִּין
וְשִׁתָּא אֲלָפִין וַחֲמֵשׁ מָאָה:
מִה וַחֲמֵרֵי תִלְתִּין אֲלָפִין וַחֲמֵשׁ
מָאָה: מִו וְנִפְשָׁא דְאִינְשָׁא שְׁתָּא
עֶשְׂרֵי אֲלָפִין: מִי וְנִסְבַּ מִשָּׁה
מִפְּלִגּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת דְאֶתְחַד
חַד מִן חֲמִשִּׁין מִן אִינְשָׁא וּמִן
בְּעִירָא וַיְהִיב יִתְהוֹן לְלוֹזֵי נְטָרֵי
מִטְרַת מִשְׁכַּנָּא דִּי בְמָא דִי פְקִיד
יֵת מִשָּׁה: מִת וְקָרִיבוּ לְוֹת מִשָּׁה
דְמִמֶּנּוּ אֵל אֲלָפֵי חֵילָא רִבְנֵי
אֲלָפִין וְרִבְנֵי מֵאוֹתָא: מִט וַאֲמָרוּ

לְמֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ
נְבָרֵי מְגִיחֵי קֶרֶב
שָׂנֵא מִנָּנָא אֲנֵשׁ
קִוְרִבְנָא דִּי גִב
דְדִהֵב שִׁירִין
קְדָשִׁין וּמְחֻוּךְ
נִפְשָׁתְנָא קָרָם יֵת
וְאֶעְזֹר בְּהִנָּא
כָּל מָאן דְעוֹבֵד
דְהֵב אֶפְרָשׁוֹתָא

(מט) ולא נפקד
אף הוא לשון* או
אחטנה חרגומו*
כי יפקד מושבך יו
שס, וכן (שס כ"ה)
ואין (איט) יושב
מידי עזירה יו
(אצערדה. אלו
וצמיד. של יד
ס:): וכומו. דפו
הרכור* כל
שינוי נוסחאות *בלשון.

שכונת רבינו צוה ל
וילקו מהם כלים ח
היו ובודאי שלא פו
ותפארתם, ולמד זאו
נא. כל כלי מ
של מו
עשר אלף שבע
הלכא בזוז איש לו

חשד שטטאו עמהן כ

לקט בדיר

רש"י

מניס) מאותו מחנה לקח משה אחד מחמשים ללוים, וצוה
אחי שפיר המ"ם של וממחלית שפירושו וממחלית ויקח
משה (רא"ם): (סא) פי' חילוק יש בין פקודים ובין
פקודים, שפקיד צו"ד וצחיר"ק פירושו שהוא פוקד אחריים כלומר מטרתו ללוות אחריים על איזה דבר, ואין החיצה אומר
שהמלך או מי שהוא מינה אותו, אבל פקוד צמלאפו"ם או צשור"ק פירושו נפקד מאחריים שהמלך פקדו ונתן לו מטרה

אור החיים

מיחוש זה, ולזה לא פרע הכתוב צמספר חלק
העדה אלא מספר המחלית לזורך מה שכתבתי
שהמכס ניתן מלגיו וכל אחד שילם חלקו ממחליתו,
וכוא גם כן מה שזוהו כ' צמאמר ממחליתם
חקחוי"ט) לומר שלא יפרעו המכס אלא ממחליתם,
וגם אמר אחד מחמש מאות"י) הא למדת שזריך
שיהיה המכס מלגיו:

מט. ויאמרו אל משה וגו' ונקרב וגו'. י"א)
פירוש מאמר ויאמרו וגו' ולא
נפקד וגו' הוא להסיר מהם חשש מכשול עון כמובן
ממין הקרבן אשר הקריבו תכשיטי נשים"י),
ומאמר ונקרב וגו' הוא טעם הקרבן שהוא לכפר
על הרכור עון, כמאמרם ז"ל בשבת (ס"ד).
ופירשתיכו צחיצורי (חפז ה' שס):

אור בדיר

יאמר שימיתו אותן ממילא נשאר חיים. (צט) והוא מיותר. (צ) ולא אמר אחד על ה' מאות זה ג"כ ראה שנתנו ליתן
ממוכו. (צא) ק"ל למה לאמירה זו שלא נפקד וגו', גם מה שייכות זה לונקרב, וכלל למה לכפרה, מה חטאו. (צב) שמיא

עֲבַרְיָהּ נִשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אֲנָשֵׁי
הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידְנוּ וְלֹא־נִפְקְדוּ
מִמֶּנּוּ אִישׁ: 1 וַנִּקְרַב אֶת־קָרְבָן יְהוָה
אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי־זָהָב אֲצַעֲדָה
וְצִמִּיד טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: 2 וַיִּקַּח מִשָּׂה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־יְהוָה מֵאֵתֶם כָּל
כְּלֵי מַעֲשֵׂה: 3 וַיְהִי 1 כָּל־זָהָב
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה

לְמִשָּׁה עֲבַרְיָהּ קָבְלוּ יְת חוֹשְׁבֵן
נָבְרִי מְנִיחֵי קָרְבָּא דִּי עֲמָנָא וְקָא
שָׂנָא מְנָנָא אֲנָשׁ: 2 וַנִּקְרַבְנָא יְת
קָרְבָּנָא דִּי נָבְר דְאֲשַׁכַּח מֵאֵן
דְרַהֲב שִׁירִין וְשִׁבְכִין עֲזִקִין
קָרְשִׁין וּמְחֹדָּךְ לְכַפְרָא עַל
נַפְשֹׁתָנָא קָרָם: 3 נָא וְנָסִיב מִשָּׂה
וְאֶלְעָזָר כְּהֵנָּא יְת דְרַהֲבָא מְנַהֵן
כָּל מֵאֵן דְעוֹבְדָא: 2 וַיְהוּה כָּל
דְהָב אֲפָרְשׁוּתָא דְאֲפָרְשׁוּ קָרָם: 3

לקט בהיר

רש"י

ושליחות ואין הפיעה אומר שהוא פקיד על אחרים, כן הוא
כאן שממונים היו ממשה לעשות נקמה (ג"א): (סב) לפי
שתינת פקד משמש ענינים רבים, לשון מנין, לשון זכרון
פקידה לעובדה ולרעה, לשון מינוי, הכל לפי מה שהוא, אמר,
שכאן בהכרח פירושו חסרון, ומציא האונקלוס לא לראיה,
אלא כדי לפרשו שגם שגא פירושו חסרון, ומציא ראיות בין
על נפקד ובין על שגא (א"ש): (סג) ובפרשת ויקהל
(ל"ה כ"ב) פירש"י כלי זהב הוא נתון כנגד אותו מקום
לאשה ורבותינו פירשו שם כומו (נטריקון) כאן מקום זמה
עכ"ל: (סד) קשה מה מספר לנו רבינו הלא הם בעלמם
אמרו שהביאו כדי לכפר על נפשותינו לפני ה', והם אמרו
זאת לא על הכומו לצד הלא על כל המכשיטין, ואפשר
שכוונת רבינו בזה ליישב הקושיא למה קבלן משה וכנראה שעשה מהם כלי שרת (הגם שיישגנו צפ' ויקהל שהתיכו אותם
ויליקו מהם כלים חדשים אעפ"כ) הלא מאוסים הם, לזה אמר שהביאום לכפר על הרהור הלב, הרי מזה שצדיקים גמורים
היו ובדאי שלא פגמו כלל אפילו בהרהור הלב, א"כ במקום פחיתותם ומאוסתם של הכלים שם אמה מולא חשיבותם
ומפארותם, ולמד זאת משה רב"ה ממראות האונאות שאמר לו הקב"ה דוקא אלו חביבין עלי שמעידות על כשרותן וטהרתן

(מט) ולא נפקד. לא נחסר^ס, ותרגומו ולא שגא,
אף הוא לשון* ארמי חסרון, כמו (ברא' ל"א ל"ט) אכני
אחטנה תרגומו* דהות שגיא ממנינא, וכן (ש"ח כ"י י"ח)
כי יפקד מושבך יחסר מקום מושבך איש הרגיל לישב
שם, וכן (פס כ"ה) ויפקד מקום דוד נחסר מקומו*
ואין (איש) יושב שם: (נ) (ונקרב את קרבן ה'). אם
מידי עבירה ילאנו מידי הרהור לא ילאנו: (א)
(אצעדה. אלו למידים של רגל (פס"ז - מ"א):
וצמיד. של יד (פס - סס): עגיל. זמני חוץ (פס -
סס): וכומו. דפוס של בית הרחם^ס לכפר (על
הרהור* (בלב"ה) של צנות מדון (שבת ס"ד):

שנינו (נחמאת - בלשון. תרגום כד הוה. מקום מושבו. הרחור).

אור החיים

נא. כל כלי מעשה. (23) הודיע בזה ריבוי השלל
של מדון (שכלי מעשה) לצד היה ששה
עשר אלף שבע מאות וחמשים, ואמר עוד אנשי
הלבא צוזו איש לו אחר שכבר הודיע הכתוב למעלה

אור בהיר

השד שמתאו עמהן ח"ו, אלז מה שנעשה להם גם שלא חסר מהם איש זה ראה ברורה לעהרסם. (צג) הלא מנה שמונת של
המכשיטים וראינו שהם כלי מעשה.

חמין, כגון הבדיל והעופרת, מנעילו בחמין, ודבר שלא נשתמשו בו באש אלא בצונן, מדיחו אותו במים עד שיתמקק ויטהר. וכך אמרו חכמים (שם): מדיחין ומטבילין והן טהורים. ולשון ספרי (פאן): תעבירו באש, כגון הספיגין מפני כוית הגוים, וכל אשר לא יבא באש, כגון הכוסות, תעבירו במים מפני געול הגוים. ולא הצריך הכתוב לחזור ולהזכיר הטבילה, שכבר הזכיר אותה: אך במי נדה יתחטא, ואחרי פליטת האסור פלם שוים בדין הטבילה.

ולבי מהרהר עוד לומר שהטבילה הזו מדבריהם, והמקרא אסמכתא עשו אותו. וכן אונקלוס מתרגם אותו בחטוי הזאה של אפר פרה. והצריכו אותה חכמים בכלי המתכות בלבד, מפני שיש בהם פלים ששתמשין באור ובכלי שני ובצונן. וזה צריך תלמוד.

והזכיר אותם עתה בתגלת כלי מדין מאסורי הגוים, ולא אמר להם זה מתקלה בכלי סיחון ועוג. שלקחו גם שללם, כמו שאמר (דברים ב לה): רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו.

טוב ירושלם

בחמים, כגון כלי בדיל ועופרת, הגעילו אותו בחמים, ואם לא השתמשו בו באש כלל אלא בצונן, מדיחו אותו במים עד שיהיה משופשף ונקי. וכך אמרו רז"ל (ע"ז עה): מדיחם ומטבילם והם טהורים.

ולשון הספרי (כאן) כך: תעבירו באש, כגון הספיגים מפני כוית הגוים, וכל אשר לא יבא באש כגון הכוסות תעבירו במים מפני געול הגוים. עכ"ל*. והפסוק לא היה צריך לחזור ולהזכיר את הטבילה, מכיון שכבר הזכיר אותה במה שאמר: אך במי נדה יתחטא, ואחרי פליטת האסור כולם שוים בדין הטבילה.

ולבי מהרהר עוד לומר שטבילת כלים מדרבנן*, ואת הפסוק "אך במי נדה יתחטא" הזכירו רק לאסמכתא. וכן אונקלוס* תרגם שהכונה לחטוי ההזאה של אפר פרה. ומה שרז"ל הצריכו טבילה זו רק לכלי מתכות, מפני שיש בהם כאלה שמשתמשים בהם ע"י אש, וכאלה שהם כלי ראשון, וכאלה שהם כלי שני, וכאלה שמשתמשים בהם בצונן*. ודבר זה צריך תלמוד.

רבינו מכאר מדוע נצטוו ישראל על הגעלת כלים ועל דיני הטומאה רק אחרי מלחמת מדין ולא אחרי מלחמת סיחון ועוג.

רק עכשיו צוה להם על הגעלת כלי מדין מאיסורי הגוים, אבל לא צוה להם זאת לפני כן אצל מלחמת סיחון ועוג* אף על פי שלקחו גם את שללם, כמו שנאמר: רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו (דברים ב לה).

פני ירושלם

שטבילה זו מדברי סופרים. והלחם משנה שם כתב שלהר"ן כונת הרמב"ם שהיא מדרבנן, ולהרשב"א כונתו שהיא הלכה למשה מסיני מהתורה.

וכן אונקלוס שתרגם אך במי נדה יתחטא: כרם במי אדיותא יתדי.

בצונן, ולכן היו עושים את רוב כלי האוכל ממתכת, ומכיון שכן גזרו רק עליהם.

סיחון ועוג. מה שרבינו מקשה רק מהגעלה ואינו מקשה גם מטבילה, מפני שלדעתו היא רק מדרבנן, כמו שכתב לעיל.

עכ"ל. הרי שהפירוש של "תעבירו במים" הוא מדיחין, תשטפו. אולם גירסת הגר"א והמלבי"ם בספרי היא "וכל אשר לא יבא באש כגון הקדרות והאלפסין והקומקמים והיורות מפני געולי ע"ז, הכדין והכוסות והקיתונות מדיחין ומטבילין". ולגירסתו זו גם להספרי "תעבירו במים" היא טבילה. וכך נראה מהמשך לשון הספרי: והרי דברים קל וחומר, ומה מי שאין טעון טבילה [כל אשר יבא באש] טעון הויה [אך במי נדה יתחטא], מי שטעון טבילה [וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים] אינו דין שטעון הויה. עכ"ל. הרי שלהספרי תעבירו במים היא טבילה.

מדרבנן. הרמב"ם בהלי מאכלות אסורות (יו ה) כתב

לוחות
שהוא
הכלים
הכשרן
אלא
חלודה
אסורו,
על ידי
כוסות
ק אומר
ק בהם,
דרשו:
החלודה
איסורו,
משו בו
רו לעיל
הטבילה
ל עיקר
מי נדה
זבילה.
תשטפו
א, מפני
ין ישטף
השתמש
ן המוכן
שלשים
זו שכתב

והפעם, פי סיוחן ועוג מלכי האמורי הם, וארצם מנחלת ישראל היא, והתר להם
כל שללם אפלו האסורים, דכתיב (שם ו יא): ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ואמרו
רבנותינו (חולין יז): קדלי דחזירי אישתי להו, אבל מרזן לא היה משלהם ולא לקחו את
ארצם, רק לנקם נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם, ולכך נהג האסור בקליהם.

ובן גדון הממאה שהתוהרים עתה (פסוק ט): ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים
וגו', פי מלחמת סיוחן ועוג בה היו כל ישראל, וממאה התרה בצבור.

ועל דרך הפשט הוהירם: ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים ותתחטאו, כדי שלא
יטמאו את העם, אבל שם פלם היו שוים בדבר.

(כח) והרמת מכם לה'. זה המכס מפני שהיה השלל הזה מנקמת ה' בארץ לא להם,
אבל בארץ סיוחן ועוג לא נתנו לכהנים וללוים מהם כלום, אבל הוהירו מהם, שאמר
(לעיל יח כ): וחלק לא יהיה לך בתוכם, אפלו בנהו.

טוב ירושלם

וטעם הדבר, מפני שסיוחן ועוג היו מלכי האמורי, וארצם היתה מנחלת ישראל*, והותר להם
כל שללם, גם האיסורים, כמו שנאמר: ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת (שם ו יא), ואמרו
רבנותינו (חולין יז): קדלי דחזירי אישתי להו*. אבל ארץ מדין לא היתה שלהם, ולא כבשו את
ארצם, ורק כדי לנקום את נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם, ולכן נהג האסור בכליהם.

וכן מה שצוה להם רק עכשיו על דיני הטומאה: ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים (לעיל
פסוק ט), מפני שבמלחמת סיוחן ועוג היו בה כל ישראל, וטומאתה הותרה כציבור*.

ולפי דרך הפשט צוה להם עכשיו שיחנו מחוץ למחנה ויתחטאו, כדי שלא יטמאו את העם,
אבל במלחמת סיוחן ועוג היו כולם שוים בדבר*.

רבינו מבאר מדוע לא הרימו מכס לה' גם במלחמת סיוחן ועוג.

(כח) והרמות מכס לה'. מכס זה ניתן מפני ששלל זה היה מנקמת ה' בארץ שלא היתה שלהם*,
אבל במלחמת סיוחן ועוג לא נתנו ממנו לכהנים וללוים כלום, ולא עוד אלא שהוא נאסר
להם, כמו שנאמר: וחלק לא יהיה לך בתוכם (לעיל יח כ), ופירשו רז"ל (בספרי שם) אפילו בביזה.

פני ירושלם

מנחלת ישראל. וכ"כ רבינו לעיל (כא כא) שארץ
סיוחן ועוג היתה ירושחם של ישראל. ושם (כא לד)
כתב שממלחמת סיוחן התחיל כיבוש שבעה העמים.
אישתי להו. כפי תכלת מרדכי כתב שרבינו כתב
זאת לשיטתו כפי ואחזקן (ו י) ששלל אויביהם הותר
להם גם לאחר שכבשו את עריהם וישבו בהם. ודלא
כהרמב"ם שכתב בהלי מלכים (ח א) ששללם הותר
להם רק בשעת מלחמה משום פקוד נפש או רעבון.
אבל עדיין היה קשה לו ממה שכתב רבינו שם
שאיסורי ע"ז לא הותרו להם, וא"כ היה לו לצוות
גם במלחמת סיוחן ועוג שיגעילו כליהם מבליעת
איסור ע"ז. ועוד שבחולין (יג): משמע להדיא ששחיתת
גוים שבא"י היא לע"ז.

שוים בדבר. בשו"ת הרדב"ז (שם) הקשה שאעפ"כ
היה להם לצאת מהמחנה שלא יטמאו את הנשים
והטף ואת אלה שלא יצאו למלחמה. וצריך לומר
שמכיון שרובם היו צריכים להטהר לא חששו אם
גם המיעוט יצטרכו להטהר.

(כח) שלהם, ומה שלא נתנו לכהנים וללוים חלק
שזה עם ישראל היה גזירת הכתוב, הוראת שעה.
(כסף משנה בהלי שמטה ויובל יג י)

(לא) וטעם ויעש משה
שהוא השליט
פקד משה ואהרן וגו'
ואולי הטעם ב'
ולא יהשדו את אלעזר
לנו, פי מלאך ה' הו

(לו) ותהי המחצה
ובמה המכס,
והפרישו ממנו המכס
גם. וכן במחצת הענ

(כט) תרומת ה'*

צווי ה' שהנג
יחר ממה ש

(לא) ויעש משה ואלעזר
את הצווי של מ'
פקד משה ואהרן ונשי:

ואולי ההסבר כא
דבר שבממוך, כדי שג'
רשאים להיות נוכחים

הפסוק מוכיח
המקנה הגדול

(לו) ותהי המחצה חלק
המכס*, כדי להודו
ממנו את המכס ונתנוה
ומטעם זה הפסוק מוכ

(כט) תרומת ה'. כפי רז'
מה שאדם מרים לה', בין
ובין לכהנים משותף ה',
שכתוב אצל המכס: ונתה
והיו חולין גמורים בידו.

(לא) את הנשיאים. והלו:
ראשי אבות העדה ישתת
ונשיאי ישראל, ומדוע ש
לכן ממשיך רבינו שהצו
רשות.

כאן, מדוע צוה ה' לשתן

(לו) וכמה המכס, אעפ"י
חשבון זה בעצמו.

למסור נפש עבור בני ישראל למלחמה. אך משה רבינו ע"ה השיב להם כי יש דרך אחרת בזה, וְעַבְד לָכֶם כָּל חַלוּץ וְגו' לִפְנֵי ה' למלחמה (שם כא). היא העלאת הניצוצות קדושה לתיקון כבוד שלמעלה. אז וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה', וְאַחַר תֵּשְׁבוּ (שם כב) - בחינת אַחַר מֵאַחֲרֵיהֶם החיצונים הנ"ל, תֵּשְׁבוּ. או וְהִיָּיתֶם נְקִיִּים מִה' ומִיִּשְׂרָאֵל (שם).

וזהו פירוש הפסוק (דברים ו, יד-טו) בָּרוּךְ תְּהִיָּה מִכָּל הָעַמִּים [לא יִהְיֶה כִּי עָקַר וְעֲקָרָה וּבְבִקְמָתָךְ וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חַלִּי וְכָל מְדוּנֵי מִצְרַיִם הַרְעִים אֲשֶׁר יִדְעַתְּ לֹא יִשְׁיֶמֶם בָּךְ וְנִתְּנָם בְּכָל שְׂנְאֵיךָ וְאֶכְלַתְּ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תַחֹס עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְגו']. [בָּרוּךְ תְּהִיָּה מִכָּל הָעַמִּים - פירוש, שיהיה בך הברכה מכל העכו"ם הם הניצוצות קדושה שבכל העובדי כוכבים, ואמר אה"כ וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חַלִּי וְכָל מְדוּנֵי מִצְרַיִם הַרְעִים וְגו' לֹא יִשְׁיֶמֶם בָּךְ וְנִתְּנָם בְּכָל שְׂנְאֵיךָ - פירוש, כל חולי של סיגי הקליפות המצרים הנדבקים בניצוצות קדושה לא ישימם בך ונתנם בְּכָל שְׂנְאֵיךָ. וְאֶכְלַתְּ אֶת כָּל הָעַמִּים - פירוש, תעלה ניצוצות קדושה מעובדי כוכבים בבחינת האכילה כידוע. ואני מבטיחך כי לא תחוס עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְגו'.

[יז] הוּן הָיָה הוּן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרֹבֵר בְּלָעַם לְמִסַּר מַעַל בַּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר וְהָיָה הַמַּגִּפָּה בַּעֲדַת ה'. [יח] וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָּל זָכָר בִּטָּף וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמוֹשֶׁבֶת זָכָר הֲרֹגוּ. [יח] וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשֶּׁבֶת זָכָר הַחַיִּי לָכֶם. [יט] וְאַתֶּם תָּגוּ מִחוּץ לְמַחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל הֲרֹג נֶפֶשׁ וְכָל נֶגַע בְּחִלְל תַּתְּחַטְּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם.

[יז] וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָּל זָכָר בִּטָּף וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמוֹשֶׁבֶת זָכָר הֲרֹגוּ וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשֶּׁבֶת זָכָר הַחַיִּי לָכֶם. הנראה לי לרמז בזה, כי אמנם ענין זה של פעור היה על ידי שנפגם הדעת של בני ישראל והמחשבה בזנות רחמנא לצלן כמו שנאמר (לעיל לא, טו) וְהָיָה הַמַּגִּפָּה בַּעֲדַת ה' 'עדת' הוא

ה'דעת', ועל ידי כן יצאו הטיפין להסטרא אחרא אשת זנונים העושקת נשמות. והתיקון לזה הוא להמית אותם הגופים כדי שיברחו הנשמות מהן למקומם על ידי קריאת שמע שעל המטה וכיוצא מן התיקונים. לכן אמר להם וְעַתָּה, אין 'ועתה' אלא תשובה' (בר"ד כא, ו), כי בתשובה תהרגו כָּל זָכָר בִּטָּף - רוצה לומר באותן הטיפין. וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמוֹשֶׁבֶת זָכָר הֲרֹגוּ - הוא אשת זנונים של הקליפה הידוע, הרוגו. אבל וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים - הם הטיפין בהקדושה בבחינת המלכות, והן בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשֶּׁבֶת זָכָר הַחַיִּי לָכֶם - תמשיכו להם חיות מהקדושה.

ד [יט] וְאַתֶּם תָּגוּ מִחוּץ לְמַחֲנֶה וְגו' כָּל הֲרֹג נֶפֶשׁ אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם. קושיית הרמב"ן ז"ל ידוע - מפני מה לא נכתב מצוה זו אצל מלחמת סיחון ועוג שישבו מחוץ למחנה ויטהרו מטומאת מת. אך יש לומר, כי כל המלחמות שהיה משה רבינו ע"ה עמהם אצל המלחמה לא היו צריכים שום כלי זיין, כמו שאמרו בגמ' (ברכות נח, א) 'נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות', שהיה מוציא כל חלק הקדושה שהיה בו. אך עתה במלחמה זו לא היה משה רבינו ע"ה עמהם כמו שנאמר (במדבר לא, ו) וַיִּשְׁלַח אַתֶּם וְגו' וְאֶת פִּינְחָס, ולא היו במדריגה גדולה כזו, אך הם הוצרכו להוציא חלקם בניצוצות הקדושה שהיה נתערב בין העכו"ם. **L**

וזהו שנאמר (שם נג) אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא בְּזוּזוּ אִישׁ לוֹ. כמו שנאמר (דברי הימים א טו, לה) וְקִבְּצֵנוּ וְהִצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם, כי חלק איש ישראל מעורב בין הגוים. ולזה בְּזוּזוּ אִישׁ לוֹ - חלקו המעורב ביניהם. וזה ידוע כי דרך הקליפות וסטרא אחרא, אף כי נתבטל לפי שעה נתבטל אך לא לגמרי, כי אח"כ הולך ומתגבר ומבקש לאחוז בקדושה. לכן הוא טומאת מת בישראל, כי ביציאת נשמתו נאחזו החיצונים בגוף האדם ומבקשים להסתפח בו. לכן במלחמה זאת היו בני ישראל טמאי מתים, כי חלק החיצונים שהיו מבוערים לפי שעה נאחו בס. וזהו כָּל הֲרֹג נֶפֶשׁ אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם - מה שנשבה מהם בין החיצונים,

לכן גם כן הו

[מח] וַיִּקְרְבוּ אֵלָי שְׂרֵי הָאֱלֹפִים מִשָּׁה עֲבָדֶיךָ וְנִשְׂאוּ בִידְגוֹ וְלֹא נִפְקְדוּ מִי אִישׁ אֲשֶׁר מִצָּא כִּי וְכוּמוֹ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹ וְאַלְעוֹר הַכֹּהֵן אַח [נג] אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא וְאַלְעוֹר הַכֹּהֵן אַתְּ וַיָּבֵאוּ אֹתוֹ אֶל אֹהֶל

[מח] וַיִּקְרְבוּ אֵלָי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲ ה' וְגו'. ההרג במפרשים. אכן ו הראשונים ז"ל מצוה אשר יעש מבוא לעלות בין עולם אשר אך ה' כל המצות ו כי הוא המיוחד התפלות

וזהו שאמר הכו וַיִּגְד מִשָּׁה המשכה, להעלות שיהיה להם עליו שכתב בספר נועו לשמה בא לשמה שלא לשמה בא ו להיות לו עליה. עם מגי

וזה שאמר (שם) האמונה הו אדנ"י - עולה : ידך, יהיה היחו ודור מתנוצץ ב הדור והוא המע

מובל"ו שלמה רבבן זכ"ל מרדאנסק

מכון הוציאו ספרים י"ח

ובספר רב טוב פרי וירא (ד"ה נשאלתי)
 הביא קושיא שסותר [הטור] את
 עצמו, דבפרשת תולדות על הפסוק ויעתר
 לו כתב, ולא לה, שאין חבוש מחיר עצמו.
 וקשה הא כתב לעיל תפלה שאני - ועוד
 הקשה למה נחשבת היא חבושה יותר
 מיצחק, והניח צ"ע.

וי"ל דכתיב (בראשית כ"ה כ"א) לנכח אשתו,
 שיצחק לא התפלל על עצמו רק על
 רבקה, ואמרו חז"ל (ב"ק ז"ב) המתפלל
 בעד חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא
 נענה תחלה. ואחי שפיר כי הוא התפללה
 על עצמה מיקרי חבושה, משא"כ יצחק אף
 על פי שנצרך לאותו דבר התפלל רק עליו,
 לכך נענה תחלה. (ב"ט) - משא"כ לעיל
 מיירי בתפלת אחריים שאין צריכין לאותו
 דבר, צוה תפלת החולה עדיף.

מטות

74 רמב"ם **עבדיך** נשאו את ראש אנשי
 המלחמה אשר צדינו.
 מקשים דחיבות אשר צדינו לכאור'
 מיותרין. וי"ל דרמב"ן (נ"א כ"ג ד"ה והזהיר)
 הקשה, מפני מה נצטוו על טהרה מטומאת
 מת במלחמת מדין, ולא נצטוו כן במלחמת
 סיחון ועוג. ותירץ בספר תפארת שלמה
 (מטות ד"ה ואחס) שכל המלחמות שהי'
 מרע"ה עמהם במלחמה, לא הוצרכו לכלי

(ב"ט) ובזה מיושב קושיא הב' של הרב טוב, כי
 היא התפללה על עצמה נחשבת חבושה, ואח"כ
 ממשיך לישב קושיא א'.

זיין, על דרך נתן עינו צו ונעשה גל של
 עצמות (ברכות י"ח.), רק במלחמת מדין
 שלא הי' משה עמהם, הוצרכו להרוג בכלי
 זיין עכ"ל.

ולפי זה אחי שפיר שזו שנתאמרו אשר
 צדינו [דייקו, שזו המלחמה אשר
 עשינו, [עשינו] צדינו שהוצרכו לכלי זיין,
 וזו חידוש, דמכל מקום לא נפקד ממנו
 איש, דאם מתקיים ונפלו אויביכם לפניכם
 שאז אין הם צריכין להרוג בחרב, אין זה
 חידוש שלא נפלו מהם אחד, אבל במלחמה
 טבעית שהורגין בחרב, לא מצינו דוגמתה
 בכל משך ימי העולם, שינצחו אומה אחרת
 ומהנוצחים לא נפל אחד.

ובזה מוזן שסיפר הכתוב (בפרשתן ל"א ח')
 ואת בלעם בן בער הרגו בחרב.
 דלכאור' מאי נפקא מינה בלעם אופן הרגו
 אותו. אולם לפי זה אחי שפיר, דבזה
 משמיענו טעם למה נצטוו עתה על טהרה
 מטומאת מת, [כי הרגו צידם ונטמאו], ולא
 במלחמת סיחון ועוג [כי לא נטמאו].

ובזה מיושב למה לא הלך משה בעצמו
 למלחמת מדין. כי מאחר שיהושע
 לא הי' יכול לנצח רק בחרב, (ל) וכדי שלא
 יפחדו ישראל ללחום מלחמה טבעית בחרב
 נגד המון גוים, לזה הימה מלחמה זו בחרב
 ונצחו, כדי לחזק לבצט בצואם לארץ.

(ל) כשהכניסם לארץ ונלחם עם מלכי כנען, הי'
 צריך לחרב וכלי זיין, כי לא הי' במדינת
 מרע"ה.

בר"ל ל שאול דראך צ"ל

ובזה מיושב [הפסוק] בפרשת בשלח (שמות י"ג י"ג) ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. דלכאור' לפי חרב מיותר. ולדברינו אחי שפיר, שמשמיענו [בזה] טעם על ששלח [משה] את יהושע ללחום, ולא לחס בעמנו, לפי שמלחמה זו היתה לריכה להיות בחרב, ואין זה מדריגת מרע"ה.

פרשת פרה אדומה צמרה, וכן [לפי המבואר] במדרש פרשת אמור (במדבר רבה י"ט ד) שנחכרנו פני משה בשמעו מטומאת מת ולא ידע במאי יטהר, (לא) מוכח דלא כרש"י.

מסעי

ואין להקשות על התפארת שלמה למה לא נטווו על טהרה מטומאת מת במלחמת עמלק. מפני שעדיין לא נטווו על טומאת מת. - וגם רש"י שפירש בפרשת בשלח (ט"ז כ"ה) שניתנה להם פרשת פרה אדומה צמרה, כבר כתב הרמב"ן (שם) דניתנו רק ללמוד ולא לעשות. וכן פירש"י בגיטין (ס: ד"ה ופר' פרה) דפרה אדומה אי אפשר לעשות רק בזמן (שבית המקדש) [שמשכן] קיים, דהא לריכין להזות נכת פני אוהל מועד. - ומכל שכן שפשוט בש"ס שם ובמכילתא ובמדרש, דלא ניתנה כלל

(סדר) **אלה** מסעי בני ישראל וגו' ציד משה ואהרן, ויכתב משה וגו' על פי ה'. וקשה למה הזכיר הכתוב רק משה ואהרן ולא מרים שבזכותה הי' הצאר. י"ל דכאן אמר שהי' המסעות על פי ה', ובפרשת חקת [על הפסוק] ותמת שם מרים (במדבר כ' א') פרש"י אף היא בנשיקה מתה, ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שאינו דרך כבוד של מעלה להזכיר פי ה' ציד אשה. - וזה מיישב הכתוב השני, שמטעם זה לא הוזכרה כאן מרים, לפי שהמסעות הי' על פי ה'.

תהא טהרתו לא השבתיך, זו היא טהרתו ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת. הרי בהכרח שמשוה לא ידע כלל מפרשת פרה אדומה.

(לא) ומסיים המדרש שם, שכיון שהגיע לפרשת פרה אדומה א"ל הקב"ה בשעה שאמרתי לך אמור אל הכהנים ואמרת לי אם נטמא במה

רפה) **אלה** הדברים כל יסו אוהב ישראל (כאן) הו מקום שנאמר אלה ומאי מיעט כל

י"ל דעל הפסוק (ל) צאר את המורי (מנחום א' ב') שפירשה וידוע שפוגם הרבה לשונות, ואמרו חכז" חשך בעת שהעתיקו אולם מרע"ה ראה ישראל צין האומות, לשון המדינה כדי להג וכרס אין להם, ולריכ

(א) לשון זה שמביא ק" בהלכות ת"ב ותעניות באות רס"ח - ובחז"ל סופרים (פ"א ו) בשינו בהערה (ג).

(ב) וא"כ קשה למה בשבעים לשון.

(ג) עיי' לעיל באות כ מתנא דבי אליהו. - ונ במסכת סופרים (פ"א ו) זקנים שכתבו לתלמי ד

נפש על עון אשר עושי כצר מחו, והגם שלא מחינו הנשחרים, מי עשאו ערצים, על כן לזה השי"ת שיצא כל אחד מחליית, להורות כי כל איש מישראל נפשו קשורה בחצירו, ונפשות כל אישי ישראל לאחת יחשבו, כי ממקור אחד הן, וצכן הרי הם ערצים זה לזה, עכ"ד.

וזה שדרשו בגמרא, ליכא דידע לישנא צינא כהמן, כי המן צא לקטרג על בני ישראל על שנהגו מסעודתו של אחשורוש, כמבואר בגמרא (מגילה יב.) מפני מה נתחייבו שונאי ישראל שצאוהו הדור כליה, מפני שנהגו מסעודתו של אוחו רשע. ולזה אמר לאחשורוש תא ניכלינהו, ואין לך להתיירא מאלהיכם כי ישנו מן המלוות, היינו שעצרו על מות ה' צמה שנהגו מסעודת אחשורוש, ונגזר עליהם לבלותם, אמר ליה אחשורוש אית צבו רצון, פי' שיש צהם לדיקים וחסידיים אשר לא נכשלו בחטא זה ולא השתתפו בסעודה, ומדוע ילח הקלף על כל עדת ישראל, אמר ליה ע"ם אח"ד ה"ן, פי' שנפשות כל אישי ישראל לאחת יחשבו, וכל ישראל ערצים זה לזה, ולכן חף אלו שלא חטאו נענשים בעון האחרים. ולכוננה זו אמר המן לשקול עשרת אלפים ככר כסף, כחשבון מחליית השקל לכל אחד מישראל, כי מנחליית השקל חנו למדים שכל ישראל ערצים זה לזה, וצוה רזה לעורר הקטרוג על כל עדת ישראל, שיחפסו כולם בעון אוחם החוטאים שהשתתפו בסעודתו של אחשורוש.

אולם צאמת הן דאמריין שכל ישראל ערצים זה לזה היינו דווקא כשלא מיחו נגד עושי הרשעה, כמבואר בגמרא (שבוטות לע.) וכשלו איש צאחיו (ויקרא כו לז), איש בעון אחיו, מלמד שכל ישראל ערצים זה צזה, כשהיה צידם למחות ולא מיחו. והנה מבואר במדרש (ילקוט אבטר רמז תתנז) שכלנו י"ח אלף ותקמ"ד מישראל לסעודתו של אחשורוש, ועמד מרדכי ומיחה בעדם. ולפי זה צעלה טענתו של המן שכל ישראל ערצים זה לזה וכולם ראויים

לעונש על שנהגו מסעודתו של אחשורוש, שהרי מרדכי הדיק מחה בעדם.

ויש להביא ראיה לדבר דחף חס מחי מספר מישראל מוחים בעד עושי הרשעה, הרי הם מכפרים ומגינים על כל עם ישראל, דהכי מלינו צהקרצת המנחה שמקריצין ממנה על המצח אשה לה' רק קומץ קטן, ועל ידי זה מתקבל כל קרצנו של אדם לרחמים ולרצון. וצוה יתבארו דצרי בגמרא, אזל המן אשכחיה דיתצי רצון קמיה ומחוי לכו הלכות קמיה, אמרו ליה צזמן שצית המקדש קיים מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומלא דסולתא ומחכפר ליה, ומינה חזינן שהקרצת קומץ קטן מכפר כאילו הקריבו את הכל, אמר לכו אחי מלא קומאי דידכ"ו, היינו מה שמחה מרדכי הדיק עם קומץ קטן של לדיקים נגד אלו שהלכו לסעודתו של אחשורוש, ודחי עשרה אלפי ככרי כספה ידי, אשר צשקלים אלו ציקש לעורר הקטרוג שיהיו כולם נחפסים צאשמת החוטאים מפני שכל ישראל ערצים זה לזה.

ומעתה יוצן מאמר המדרש, צפרשת שקלים אמר משה לפני הקצ"ה משאני מח אין אני נזכר, דהנה משה רעיא מהימנא קדישא הן בעודנו חי עם בני ישראל היה גודר גדר ועומד צפרן למחות על כל דצר פשע, וכמו שאמרו חז"ל (מגילה יג.) שמשנה רצינו נקרא גדור, על שם שגדר פרצותיהן של ישראל. ולכן כאשר הגיע לפרשת שקלים, אשר משם מוכח שכל ישראל ערצים זה לזה, מורה עלה צלצו שמה משאני מח אין אני נזכר, היינו שיופסק עבודה זו שעסק צה כל ימי חייו, מי יקום עם מרעים ומי יחיצ עם פועלי און למחות על מעשיהם הרעים, וכיון שלא ימחו ישראל נגד החוטאים הלא יכשלו איש בעון אחיו, לזה נתצטר מחת הקצ"ה שצכל שנה ושנה אחת עומד שם וזוקף את ראשם, היינו שצכל דור ודור יעמדו להם לישראל חכמים ולדיקים אשר יעמדו צפרן

כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם, איתח
 בגמרא (צבא צתרא י:) אמר רבי אבהו,
 אמר משה לפני הקב"ה, רצונו של עולם צמח
 תרום קרן ישראל, אמר לו בני תשא. ולריך
 ציבור מדוע יתרום קרן ישראל דייקא צפרשה
 זו. וכבר ציארנו צזה למעלה צמח אנופין, ועוד
 לחלוק מלים. L

צ) כל העובר על הפקודים, איתח צירושמי
 (שקלים פ"א ה"ג) כל דעבר צימח יתן.
 ויש להבין מה ענין קריעת ים סוף למחצית
 השקל.

ויתבאר בהקדם מה שדרשו חז"ל (שמו"ר
 פ"ב ס"ה) על הפסוק (שיר השירים
 ה ב) יונחי חמתי, מה התאומים הללו הם חשש
 אחד צראשו חצירו מרגיש, כן אמר הקב"ה
 כצרכו עמו אנכי בצרה. וצזה כחצ צחלת
 מרדכי צפרשתן, לצאר ענין מחצית השקל, שצח
 להורות כי אהנו החלי, וכצרכו הוא ית"ש עמנו
 כתאומים, ומטעם זה מועיל תשובה לישראל ולא
 לאומות העולם, יען כי נפש הישראלי הוא חלק
 אלוה ממעל, ולמענו יעש לכל ידה ממנו נח,
 ומחלי טעמא נחפרי עון העגל צמחצית השקל,
 כי זה מורה על דציקות נפשות ישראל צהשי"ת
 כצרכו כתאומים, ועל כן מתקבל תשובתם של
 בני ישראל, עכ"ד.

ובזה מצוה מאמר הגמרא, צמח תרום קרן
 ישראל צכי תשא, שהרי ענין מחצית
 השקל צח להורות כי נשמותיהם של ישראל הם
 חלק אלוה ממעל כתאומים כצרכו, ומזה חזין
 מעלת ורוממות בני ישראל יתר על אומות
 העולם, ומה גם דמחלי טעמא נמי מהני תשובה
 רק לישראל ולא לאומות העולם.

והנה איתח צגמרא (ערכין עו.) מחי דכתיב
 (תהלים קו ז) וימרו על ים צים סוף,
 מלמד שהיו ישראל ממרים צאותה שעה, ואומרים
 כשם שאנו עולים מלד זה כך מלרים עולים מלד

למחות נגד עושי רשעה, וכבר אמרו צתיקוני
 ← הזכה"ק (דף קיב.) אחפשעותא דמשה צכל דרע
 ודרע צכל לדיק וחכס. וצזה יחא נחשצ כחילו
 משה צעלמו עומד שס וזוקף את ראש צני
 ישראל לכפר ולהגין עליהם לצל יתפכו צעון
 אחרים.

ומכאן מודעה רצה לאורייתא על גדול חיוב
 המחאה נגד רשעי הדור, וצפרע
 צימינו אלה אשר צעוה"ר מעשה שטן הלליח
 להקים מלכות המינות צארנינו הקדושה, אשר
 עלם קיומה היא מרידה נוראה צכ' וחורתו,
 ועוד זאת ברשיעו לעשות לגזר גזירות קשות
 לעקור הדת מישראל, וכבר האריך מרן דודי
 זללה"ה צויואל משה (מאמר א סימן קיג) שיש
 צזה קידוש שס שמים גדול לצעוק זעקה גדולה
 ומרה צחולות וצרחות, על חילול השם וחורתו
 הקדושה היואל מממשלה זו צאופן נורא, אשר
 לא יתחז כזאת צישראל מעולם, עיי"ש. ומכאן
 תוכחה מגולה לחלו הפורשים עלמם מן הציבור
 צאמתלחות שונות, ויצוהו חדר צחדר להצח
 מצלי להשתתף עם יראי ה' היולחים לרחוב
 של עיר למחות נגד מלכות הרשעה, והלא חזין
 כי כל מה שניולו ישראל מגזירתו של המן היה
 רק צזכות המחאה שמתח מרדכי הלדיק, וכבר
 אמרו חז"ל (שצת נה.) שאף אם לא תועיל
 המחאה לעזור צעד הרעה, כוחה גדול להסיר
 חרון אף ה' מישראל. וכמו שכתב מרן החחס
 סופר צחורת משה צפרשתן על הפסוק ויאמר
 אל משה קול מלחמה צמחנה, כי גם יהושע
 הצין שהוא קול ענות, רק שחשצ שאי אפשר
 שישחקו הלדיקים למעשה הזה, ויש מלחמה
 צמחנה, ואז חין חחרון אף גדול ואין לריך
 לשבר הלוחות, עיי"ש צדצרו: והצורה כל
 עולמים יעזור שזכה צמהרה להחרוממות קרן
 החורה וישראל, וכל הרשעה כולה צעטן חכלה
 כי תעציר ממשלת זדון מן הארץ צצ"א.

*